

AARDE-WERK

*Zelf-
Ontplooiing vanuit christelijk
perspectief*

Afstudeerscriptie voor Post-HBO Supervisie (& Coaching)
Christelijke Hogeschool Ede
Maart 2013
Student: Mieke de Borst-van Herwijnen
Begeleider: Anne Pals

Inhoudsopgave

Dankwoord	3
Voorwoord.....	4
Inleiding.....	8
1 Zelfontplooiing in de Nederlandse samenleving	13
1.1 Algemeen	13
1.2 Identiteit gevormd door marktdenken.....	13
1.3 Achtergronden.....	14
1.4 Begeleidingsvormen bij zelfontplooiing.....	18
1.5 Samenleving en supervisie	20
1.6 Samenvatting en conclusies	21
2 Zelfontplooiing binnen het Christelijk geloof	23
2.1 Bijbelse gegevens	23
2.2 Systematische theologische visies	26
2.2.1 Vier visies	26
2.2.2 Schematische weergave van de verschillende theologische modellen	33
2.2.3 Rechtvaardiging en Heiliging	34
2.2.4 De vernieuwing van de natuurlijke mens	36
2.3 Theologie en supervisie	39
2.4 Samenvatting en conclusies	40
3 Samenleving, Bijbelse theologie en Supervisie.....	43
3.1 Overeenkomsten en verschillen tussen zelfontplooiing in de maatschappij en in de theologie	44
3.2 Mijn visie op begeleidingsvormen die ingezet worden voor zelfontplooiing.....	44
3.3 Sprong naar de praktijk.....	45
4 Uitkomsten Enquête.....	47
5 Uitkomsten Diepte-Interviews	49
5.1 Herkenning van het fenomeen 'Zelfontplooiing' in de maatschappij.....	49
5.2 Welk effect heeft dit fenomeen op je beroepshouding als christen-coach?	50
5.3 Herkenning dilemma	50
5.4 Definiëring van 'zelfontplooiing vanuit christelijk perspectief'	52
5.5 Welke status heeft persoonlijke ontwikkeling en groei, en wie zorgt ervoor?	53
6 Samenvatting	55
7 Eindconclusie	56
Literatuuropgave	61

Bijlagen:

I. Nieuwsbrief VCC

III. Uitkomsten enquête

II. Enquête

IV. Diepte-interview

Dankwoord

Ik wil mijn dank uitspreken naar diverse mensen die mij ondersteund hebben in het schrijven van mijn afstudeerscriptie aan de Post-HBO opleiding Supervisie & Coaching:

- Mijn innig geliefde man: (ds.) Leon de Borst, die mij als partner, theoloog en kritisch wetenschappelijk analyticus ruimhartig, met veel tijd, liefde, geduld en praktische zorg heeft bijgestaan.
 - Mijn dochtertjes, Phebe en Siphra, die af en toe vroegen hoe het met het mijn 'boek'-schrijven ging, en mijn regelmatige afwezigheid hebben geduld.
 - Mijn vriendinnen: Corinne Kirpestein, Willemien Vlaardingebroek, Esther Schinkelshoek, Ageeth van 't Hoog, die met mij meedachten, informatie aandroegen, hebben meegelezen, in gebed bij God brachten, maar ook vooral liefdevolle nabijheid, aandachtige interesse, adempauze met koffie en koek hebben geschonken.
 - Leon Vermeulen, ICT-er in opleiding, lid van mijn jongerenkring van onze kerk, die mij heeft geholpen met het online zetten van de enquête.
 - Joke Janssen, schrijfster en enquête-deskundige, die de enquête voor de Vereniging van Christencoaches heeft gecontroleerd.
 - Mijn scriptiebegeleider: Anne Pals, voor alle persoonlijke begeleidingsmomenten, mailcontacten, de toeleiding naar de VCC, die mij heeft geholpen om naast mijn 'overdenkende waarnemer' leerstijl mijn 'toepasser' leerstijl verder te ontwikkelen, en mij heeft gestimuleerd meer te nuanceren.
 - Medestudent Jan-Willem van Nus, voor zijn interesse voor het thema van de scriptie, voor het lezen van mijn scriptie en een actieve rol heeft vervuld tijdens het eindgesprek.
 - De Vereniging van Christencoaches, waarbij in het bijzonder het bestuur in de persoon van Pieter de Cruif, Wim Harrijvan, en John Sas. Zij hebben mij alle mogelijkheden gegeven om onder de leden van hun vereniging een enquête aan te kondigen, uit te zetten, en diepte-interviews te houden. Daarnaast hebben zij het aanbod gedaan om de afstudeerscriptie in de vorm van een nieuwsbrief te presenteren of in de vorm van het verzorgen van een netwerkbijeenkomst in de nabije toekomst ten gehore te brengen.
- In het bijzonder wil ik mijn dank uitspreken naar de 7 VCC-leden die zich open hebben gesteld voor een diepte-interview: Wendy van Schelven, Ronny Saaman, Rob Smit, John Sas, Iede Kommerie, Maaïke Schalk en Menna de Jager. Zij hebben mij hun gastvrijheid geboden, verdiepende gesprekken, kwetsbare en ontroerende persoonlijke verhalen, en veel verdiepende informatie voor mijn scriptieonderwerp.
- De Here, mijn God, die mij heeft geïnspireerd tot het thema, en gedurende het gehele proces met mij mee is gegaan.

Voorwoord

In mijn beleving leven we steeds meer in een door neo-liberalisme gekenmerkte, door individualisme doordrenkte samenleving. 'Ieder voor zich, en de ander ook voor zichzelf.' Dat is de drijfveer, de achterliggende motivatie van menig leven in onze maatschappij. Ik voel me er regelmatig niet in thuis, voel me een vreemde in mijn eigen land. Zoals ik wil leven, namelijk vanuit 'wij'-denken, ervaar ik zelf vrijwel voortdurend als eenzaam en zelfs enkel als een tegenbeweging, en daardoor ook best als moeizaam.

Als je gevraagd wordt, wie je bent, dan volgt na je naam vrijwel altijd je beroep. Kortom, je bent wat je doet. We werken omdat we geld nodig hebben voor ons dagelijks brood. Maar werk moet ook leuk zijn en bovenal bijdragen aan onze zelfontplooiing.¹

Ook op de arbeidsmarkt staat het 'ik' hoog in het vaandel. Zelfontplooiing wordt op allerlei manieren gestimuleerd middels workshops, cursussen en opleidingen. In april 2012 werd ik aangesproken door de TV-documentaire: "Ik werk, dus ik ben" van de NCRV. Daarin kwam aan de orde: In onze huidige samenleving is de trend: werken is je persoonlijk ontwikkelen. Je ontplooit je (vooral) door je werk. Is dat een neo-liberale fantasie? Ik BEN mijn visitekaartje. Je werk weerspiegelt wie je bent. Werken, en dus ontplooiën, draagt bij aan vrijheid en geluk. De basisgedachte is dan dat je jezelf (volledig) in de hand hebt, in controle bent. Als je geen baan hebt, heb je ook geen identiteit, zo ervaart menig werkloze. Je hoort er niet meer bij, en je bent 'niemand'. Zelfvertrouwen hangt af van een baan, beroep wordt aan identiteit gekoppeld. Volgens de documentaire ligt de verklaring van dit alles in het geloof in de maakbaarheid van het bestaan. Daarbij speelt een rol dat mensen steeds meer perfectie moeten nastreven. Onze menselijkheid staat op het spel in deze dolgedraaide wereld. Een wereld waarin van alles van ons wordt geëist onder het mom van persoonlijke ontwikkeling, terwijl het eigenlijk bedoeld is om de doelen van het bedrijf te halen. Je moet je daarbij volledig inzetten, en tegelijkertijd flexibel zijn. Een dodelijke combinatie. Tegelijkertijd hebben mensen door de hoge werkdruk ook steeds meer behoefte in het (opnieuw) verkrijgen van werkplezier, en halen dat dan uit het zoeken naar nieuwe mogelijkheden in zichzelf.

Deze trend krijgt religieuze trekken in het fenomeen van boeddhaisering in onze samenleving. Daarin gaan mensen op zoek naar (de god) in zichzelf middels allerlei vormen van meditatie. Als we kijken naar het oorspronkelijke Boeddhisme, dan zien we een levensbeschouwing/filosofie waarbinnen een proces plaats vindt van zelfloos- worden in plaats van zelf-verwerkelijking. In onze samenleving worden kenmerken van het oorspronkelijke Boeddhisme juist gebruikt om een bijzonder mens te worden, om zelf beter te worden. Op de website van Arend Landman is over boeddhaisering te lezen:

¹ www.dusikben.nl

'Boeddha en boeddhisme staan sterk in de belangstelling in onze Westerse wereld. Een zoekopdracht met het trefwoord "boeddhisme" op de website van bol.com levert maar liefst 439 Nederlandstalige boeken op. Er zijn in Nederland circa 70 boeddhistische centra.' Wat mij persoonlijk ook zeer steekt, is de verkoop van Boeddha-beelden bij o.a. diverse tuincentra. Landman zegt: 'De winkelketen Blokker heeft meer dan een miljoen Boeddha-beelden verkocht! Er is een Nederlands kwartaalblad 'Boeddhmagazine', met aandacht voor compassie, creativiteit, duurzaamheid, lichamelijke en geestelijke gezondheid, meditatie en persoonlijke groei. Het boeddhisme in Nederland is erg aan de westerse levensstijl aangepast: 'Boeddhisme light' noem ik dat', schrijft Arend Landman: 'een uitgekledede vorm van boeddhisme die vooral benadrukt dat je nergens in hoeft te geloven en dat je alles moet toetsen aan de eigen ervaring, in het hier en nu.' In het boek 'Lotus in de Lage Landen', een publicatie die een overzicht geeft van de geschiedenis en het boeddhisme in Nederland, wordt er ook wel gesproken over polderboeddhisme of tulpenboeddhisme. Binnen dit tulpenboeddhisme staat het denken in individuen centraal, dit in tegenstelling overigens tot het oorspronkelijke boeddhisme, waarin onderlinge verbondenheid juist centraal staat. Vanaf de jaren 90 werd het boeddhisme ook een life-style, met een eigen psychologie en filosofie. Boeddhisme raakte verweven met zelfontplooiing, bedrijfsmanagement en succesvol ondernemen. Het boeddhisme in Nederland blijkt een soort smeerolie voor het kapitalisme te zijn geworden'.²

Als het gaat om zelfontplooiing, dan past het boeddhisme uitstekend binnen onze huidige maatschappij, omdat het daarbinnen gaat om wie je bent en wat je doet, en niet zozeer om wat je gelooft. Het boeddhisme 'light' past wat mij betreft geheel in het tijdsbeeld, en bij het individualistische denken dat ik eerder beschreef.

Zoals ik al schreef, voel ik me vaak een vreemde in mijn eigen land. Dit ervaren is gekleurd door mijn eigen christelijke achtergrond. Het idee dat ik heb van hoe ik in het leven mag staan, staat op gespannen voet met het ik-gerichte denken dat ik in onze samenleving aantref. Binnen mijn eigen christelijke leven heb ik in het ervaren van een identiteit (in Christus) ook wel een proces doorlopen.

Vanuit mijn persoonlijke geloofsoopvoeding (vanaf mijn 10^e jaar, daarvoor geen sprake van geloof) en vanuit mijn persoonlijke kerkhistorie (van Hervormd naar Leger des Heils, Pinkstergemeente, Evangelische Gemeente, Nederlands Gereformeerd, Baptist en weer terug naar Hervormd) is mij op diverse wijzen altijd meegegeven dat je je als mens afhankelijk moet opstellen van de Grote God, die je gemaakt heeft.

Dat kon heel ver gaan. Met name in de evangelische kringen werd het 'ik' tot bijna niets gedegradeerd, en moest God bij mij een plek in nemen via zijn Geest. Hij zou dan mijn

² www.arendlandman.nl

leven leiden, Hij had een plan met mijn leven. Van het 'ik' bleef dus weinig tot niets over. Dat maakte voor mij het christenleven soms moeizaam te leven. Vooral ook omdat ik daarnaast een tegengestelde boodschap meekreeg: dat 'ik' niet voor niets was geschapen met alles wie ik ben, dat ik een parel was in Gods hand, en dat God onvoorwaardelijk van mij hield. Dus: God hield van mij zoals ik ben, maar tegelijkertijd was ik niets. Dat heeft voor de nodige christelijke identiteitscrises gezorgd. Inmiddels heb ik meer balans gevonden in identiteitsbesef door allerlei levenswijsheid en levenservaringen die ik (on)gewild heb verkregen.

En dan, sta ik sinds het jaar 2010 met beide benen in een vakgebied, het vakgebied Supervisie, waar zelfontplooiing binnen het (beroeps)functioneren een van de uitgangspunten is. Ik heb intens genoten van het leren (leren), en vooral ook genoten van het 'zelf' in mij dat zich ontplooipte tijdens lesdagen en tijdens leersupervisie. Ook heb ik intens genoten van die ander die ik mocht superviseren, en die ik in proces van ontwikkeling binnen zijn beroep(sfunctioneren) zag komen. Tegelijkertijd vroeg ik me ook regelmatig af waar deze persoonlijke ontwikkeling toe diende. Diende ik mezelf, mijn naaste, God of allemaal? Opnieuw is voor mij de vraag gerezen: Wie ben ik, wie mag ik zijn, wie mag ik worden in de ogen van de grote 'IK BEN' (Exodus 3:14), zoals de Here God zichzelf openbaart? Met deze vraag sta ik midden in het fenomeen 'zelfontplooiing' in onze maatschappij, zoals ik dat hierboven geschetst heb. Midden in een religieus veranderende samenleving, en midden in een Bijbels-theologisch vraagstuk. Daarbinnen wil ik voor mezelf een weg zoeken. Ik wil een duidelijk profiel verkrijgen met duidelijke uitgangspunten als aankomend supervisor als het gaat om de thematiek van zelfontplooiing, en dan vanuit christelijk perspectief.

Bij de voorkant:

In het mogen beoefenen van het vak Supervisie in de afgelopen drie jaren heb ik mogen ontdekken dat het inzetten van symbolen van grote waarde kan zijn voor de ontwikkeling van de supervisant.

De titel van deze scriptie is: 'Aardewerk'. Dat slaat zowel op het 'werk' dat het 'ik' op de aarde mag doen, als op de aarde, de schepping, die ik mag 'bewerken'. Tegelijkertijd is het een symbool voor het werk dat God met ons op aarde doet: God nam volgens Genesis 2:7 bij de schepping wat aarde en blies er het leven in. Daar hield het niet mee op: In Romeinen 8: 21 vraagt Paulus: *Heeft de Pottenbakker niet de vrijheid om van dezelfde klomp kei zowel een kostbare vaas als een alledaagse pot te maken?* God heeft dan een belangrijk aandeel in het 'knedden' van ons leven.

Op de voorkant van deze scriptie staat daarbij een afbeelding. Deze staat symbool voor het zich ontwikkelende 'ik', zoals ik dat voor me zie. Opgestapeld gekleurd gebroken

aardewerk, met aan de bovenkant het hoofdje. Het geheel vormt de mens. In het *gebroken* aardewerk zit de gebrokenheid van de wereld waarbinnen de mens zijn leven mag leiden, en er zelf ook deel van uitmaakt. In de *veelheid van kleuren* zit de veelkleurigheid en ook de mooie kanten van het leven. De *stapeling* symboliseert groei, maar het kenmerkende is dat het van onder naar boven, van meer naar minder gaat, en niet andersom. Tot slot: de *manier waarop gestapeld is*, is rommelig, maar het houdt stand. Zo is het, mijn inziens ook met de ontplooiing van het 'ik', het gaat met horten en stoten, en niet gladjes, en het blijven brokstukken, met scheuren erin, maar het is in ieder geval vanuit christelijk perspectief bezig gelijkvormig te worden aan Christus.

Inleiding

Vanuit het voorwoord is gebleken dat twee thema's mij regelmatig hebben bezig gehouden, en zeker ook in de afgelopen drie studiejaren tijdens de post-HBO opleiding Supervisie & Coaching, namelijk:

1. de nadruk op het verschijnsel 'zelfontplooiing' binnen onze maatschappij
2. de Bijbelse boodschap van het 'worden als Christus', het verliezen van je eigen leven

Ik wil deze twee thema's nader gaan verkennen en uitwerken binnen het vakgebied van supervisie.

Spanningsveld

Regelmatig heb ik als supervisor (i.o.), werkzaam in deze maatschappij en tegelijk als christen, een spanningsveld ervaren binnen deze twee thema's. Op de vragen die daaruit voortkomen wil ik binnen deze afstudeerscriptie een antwoord trachten te vinden. Ik wil een concreet dilemma formuleren waarmee ik zowel theoretisch onderzoek als praktijkonderzoek wil doen. Mijn einddoel is dat ik vanuit een duidelijke identiteit straks in de praktijk een duidelijk profiel van mezelf als supervisor wil neerzetten binnen de thematiek van zelfontplooiing.

Supervisie

Wat is supervisie? Diverse definities hebben de revue gepasseerd gedurende de drie leerjaren die achter mij liggen. Ik neem als uitgangspunt de definitie uit de studiegids van de Hogeschool:

Een didactische methode om de (aspirant-) beroepsbeoefenaar te leren zijn eigen beroepsdeskundigheid te onderzoeken en de ontwikkeling daarvan in de gewenste richting te bevorderen.³

Bij deze methode horen volgens deze zelfde gids de volgende kenmerken:

1. De beroeps- of stagepraktijk is uitgangspunt
2. De persoon van de werker staat centraal
3. Reflectie is het middel om supervisorisch te leren

In de scriptie zal ik met name bij het tweede kenmerk stil staan, waarbij de nadruk ligt op de wijze waarop supervisor met beroepsvraagstukken omgaat, en hoe zijn persoonlijke eigenschappen en achtergrond hierin een gunstige of belemmerende rol spelen, hoe hij zijn eigen kwaliteiten kan ontdekken, benutten en verder ontwikkelen en zwakke kanten kan versterken.

³ Studiegids Post-HBO Supervisie en Coaching

Supervisie en de invloed van onze door individualisme gekenmerkte cultuur gericht op zelfontplooiing

Friedrich Nietzsche (1844-1900): "Wees meester en vormgever van jezelf!"

In het TV-programma 'Tegenlicht' (VPRO) met als onderwerp 'Gaten in de markt' wordt klinisch psycholoog en schrijver Paul Verhaeghe geïnterviewd. Hij geeft aan dat onze huidige identiteit is gevormd door het marktdenken en hoe we daaronder lijden. In het interview zegt hij: 'Het neo-liberalisme heeft zich in eerste instantie aangediend als een economische theorie (vanaf de jaren '80). Een van oorsprong economisch model heeft eigenlijk al heel snel alle gebieden van het leven ingenomen. Het is overal aanwezig, en daardoor vrij sterk onzichtbaar. Gebleken is dat het eigenlijk een ideologie is, omdat het een bepaald ideaal mensbeeld naar voren schuift binnen een bepaald maatschappijbeeld. Het is een identiteit waarin een accent gelegd wordt op individualisme en op het succes van het individu, en bovendien succes dat heel duidelijk zichtbaar moet zijn. De identiteit is eigenlijk gevangen in het marktdenken. Als je je maar voldoende inspant, dan kun je het maken, dan kun je alles bereiken. De keerzijde ervan is, dat als het niet lukt, dan is het je eigen fout, dan ben je een loser, en dan moet je het zelf maar bekijken.'

Supervisie, als vorm van begeleiding bij zelfontplooiing binnen het beroepsfunctioneren, past wat dat betreft uitstekend bij dit marktdenken met zijn ideologie van de mogelijkheden van ontwikkeling van de mens.

H. Kunneman (humanistisch filosoof), analyseert de hedendaagse cultuur als volgt: "We leven in een samenleving waarin de vrije markteconomie domineert. Alles draait om economische groei, concurreren, innoveren en groeien. Politieke partijen hebben zich tot de markeconomie bekeerd en gekozen voor een geloof in economische groei, voortgaande technische beheersing van de werkelijkheid, welvaartsgroei en maakbaarheid van het goede leven, en daarmee voor een 'dikke-ik'-mentaliteit op samenlevingsniveau. Een hedonistische mentaliteit. Individuen zijn voortdurend bezig met produceren en consumeren"⁴. "De opmars van het dikke-ik kan niet los gezien worden van het moderne ideaal van individuele vrijheid en persoonlijke autonomie en wijst op een fundamenteel moreel probleem van de Verlichte moderniteit. In de ogen van deze Verlichtingsdenkers hebben hedendaagse individuen en ongekende vrijheid verworven om los van enige dwang en betutteling hun eigen morele perspectief in elkaar te knutselen".⁵

⁴ Kunneman, H., reader CHE

⁵ Kunneman, H., Voorbij het dikke-ik. Amsterdam 2012, p. 10

Binnen deze samenleving passen begeleidingsvormen als supervisie en coaching reuzegoed! Groei wordt ook op persoonlijk niveau doorgetrokken.

Een kanttekening die Kunneman erbij zet, is dat persoonlijke ontwikkeling wordt gestimuleerd, maar dan vaak wel ten dienste van de organisatie, het bedrijf.

Eenzijds vind ik het van groot belang om als supervisor kennis te nemen van het huidige tijdsbeeld. Hoe wordt er tegen de mens aangekeken in onze huidige maatschappij? Wat wordt er van de mens verwacht, van zijn zelfbeeld, van zijn beroepsfunctioneren binnen bedrijven en organisaties? En om deze kennis in supervisie aan te wenden.

Anderzijds, als christen-supervisor roept het tot nu toe genoemde huidige mensbeeld vragen bij mij op, en wil ik weten hoe ik mij als supervisor binnen die maatschappij wil opstellen, op welke manier ik mij daartoe wil verhouden en profileren.

Ondertussen realiseer ik me dat de maatschappij-analyse die ik in het voorwoord en in de inleiding heb geschetst, een bepaald beeld weergeeft, dat an sich eenzijdig is. Natuurlijk zijn er ook landgenoten die zonder enige tegenprestatie op micro-niveau voor de ander zorgen (het gras maaien bij de buurvrouw die ME-patiënt is, de kinderen opvangt van een alleenstaande moeder die moet werken), die op meso-niveau voor de ander zorgen (initiatief Voedselbank, vluchtelingen opvangen in kerken) en die op macro-niveau voor de ander zorgen (regeringssubsidies voor sociale projecten).

In deze scriptie echter, richt ik mij op de trends, waarbij het fenomeen 'zelfontplooiing' problematische trekken krijgt. Dat is niet zozeer mijn startpunt, maar wel mijn raakpunt.

Supervisie en christelijke principes

John Henry Newton (1725-1807): "Ik ben niet wat ik zou moeten zijn, ik ben niet wat ik zou willen zijn. Maar ik ben niet wat ik eens was, en door Gods genade ben ik wat ik ben".

Wat zegt de Bijbel over zelfontplooiing? Ik heb er veel mensen iets over horen 'zeggen', maar nog nooit een duidelijke concrete Bijbelse onderbouwing gehoord, gelezen.

De vraag daarbij is: Hoe verhoudt zich de stimulans tot persoonlijke ontwikkeling binnen supervisie tot mijn christelijke levensbeschouwing? Ik heb me regelmatig afgevraagd of deze twee met elkaar verenigbaar zijn. Want ze lijken op gespannen voet te staan met elkaar. Op zijn minst zit er voor mij een interne spanning in. In supervisie wordt immers de nadruk gelegd op het ontplooiën van het *IK*, het ontwikkelen van het *ZELF* (binnen je beroepsfunctioneren). Binnen mijn christelijke levensbeschouwing leef ik vanuit de boodschap dat de nadruk wordt gelegd op '*het worden als Christus*'.

Immers, één van de dingen die de Bijbel duidelijk aangeeft, is het afhankelijk zijn van Christus, tegenover de ontplooiing van het Zelf. Dit lijkt tegenstrijdig met elkaar. De volgende Bijbelteksten, geven dat aan:

- Romeinen 14: 7-12: Niemand van ons leeft voor zichzelf, niemand van ons sterft voor zichzelf. Zolang wij leven, leven we voor de Heer. Dus of we nu leven of sterven, we zijn altijd van de Heer.
- Gal. 2:20 Niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij.
- Joh. 3:30 Hij moet groter worden, en ik kleiner
- 2 Cor. 5:17 Daarom, als iemand in Christus is, is hij een nieuwe schepping; het oude is voorbijgegaan, zie alles is nieuw geworden.

Tijdens het schrijven van deze scriptie ben ik me gaan realiseren dat in de Bijbel ook wordt gesproken over het ontwikkelen van talenten die je als schepsel van God gekregen hebt. En dat we worden aangemoedigd onszelf, ons gegeven lichaam, lief te hebben. Dat veronderstelt dat er ook iets goeds in de mens zelf zit. Maar hoe ligt dan die verhouding? Graag zou ik in deze scriptie de nadruk leggen op hoe de 'ontwikkeling van het Ik' in verhouding staat tot 'het worden als Christus'.

Het gaat dus om de (schijnbare) tegenstelling afhankelijkheid versus onafhankelijkheid, welke ik nader zou willen uitleggen als: kan het 'Ik' zich zelfstandig ontwikkelen? Met andere woorden: groeit het Ik in onafhankelijkheid (los) van God? Of ontwikkelt zich in ons iets van God, en sterft het Ik juist?

Of is er nog een tussenweg mogelijk, dat het Ik zich ontwikkelt in afhankelijkheid van God? Maar waar ligt dan je beginpunt: bij God of bij het Ik? Moet ik worden zoals ik het zelf wil, of wil ik worden zoals God mij bedoeld heeft?

Dilemma

Uit het voorgaande formulier ik voor mezelf een dilemma waar ik in deze afstudeerscriptie verder een weg wil proberen te vinden.

De Bijbel is er van doortrokken dat het 'ik' van nature in opstand is tegen God en zelfstandig, los van God wil leven. Het Nieuwe Testament lijkt te stellen dat deze oude mens (het oude 'ik') moet sterven, waarna de nieuwe mens geboren wordt. Als er sprake is van groei, dan vanuit de nieuwe mens, en wel naar het beeld van Christus, gericht op Christus uit liefde voor Hem.

Daar tegenover heb ik de indruk dat in onze samenleving zelfontplooiing in het kader staat van het ontdekken van het eigen 'ik'; wie ben ik, zoeken naar identiteit, naar mogelijkheden in zichzelf om die verder te ontwikkelen. Om jezelf te verbeteren. Het streven lijkt dan vooral de voldoening van de persoon zelf, gerichtheid op zichzelf, die ten diepste een vorm van eigenliefde lijkt te zijn.

Onderzoeksvragen

Relevantie tot het vak:

Als zelfontwikkeling leidt tot (of een vorm is van) egocentrisme, dan staat dit op gespannen voet met wat de christelijke levensbeschouwing ons voorhoudt. Hoe kun je als christen-supervisor met dit fenomeen omgaan? Wil je je daarvoor inzetten of je er van distantiëren? Hoe zoek en vind je hier je eigen plaats in?

Kernvraag:

Wat doet de huidige cultuur van nadruk op zelfontplooiing met de professionele houding van een christen-supervisor?

Met andere woorden: Op welke manier is de invloed van het ik-gerichte denken zichtbaar, en wil en kun je je als supervisor van andere supervisoren onderscheiden met een ander soort visie op zelfontplooiing? Wat is een Bijbelse visie op zelfontplooiing? Hoe kun je als christen-supervisor deze visie in je werk vormgeven?

Nadere onderzoeksvragen

1. Ten eerste wil ik nader onderzoek doen naar het fenomeen 'zelfontplooiing' in onze samenleving, en hoe ik daar als supervisor mee te maken heb.
2. Ten tweede wil ik onderzoeken hoe de Bijbelse boodschap van afhankelijkheid van God is bedoeld. En op welke wijze de Bijbel de persoon van de mens en diens zelfontwikkeling een plek geeft. Hiervoor wil ik me graag verdiepen in Bijbelse theologische achtergronden en systematisch theologisch onderzoek doen, om te komen tot een Bijbelse mensvisie. Deze is voor mij essentieel om te weten waarom en waartoe ik mijn vak in de praktijk zal uitoefenen.
3. Ten derde wil ik onderzoeken hoe mijn christelijke visie op de rol van het **Ik** in de Bijbel en het **Ik** in onze huidige individualistisch gekenmerkte cultuur te combineren zijn. Valt het door Kunneman genoemde 'Dikke Ik' te combineren met afhankelijkheid van Christus? Of blijven ze in de praktijk op gespannen voet met elkaar staan? Hoe geeft een christen-supervisor het stimuleren van persoonlijke ontwikkeling en het vernieuwde leven in Christus vorm in de praktijk van zijn werk binnen de huidige samenleving? Of kan dat niet? Hoe wil ik mezelf vervolgens profileren als type supervisor op de arbeidsmarkt?

Methodes:

- Literatuuronderzoek
- Een enquête (bijlage II) uitzetten onder de leden van de Vereniging voor Christencoaches. Daarna een aantal diepte-interviews houden bij enkele van deze leden, waarin ik onder meer het door mij gestelde dilemma wil voorleggen.

Hoofdstuk 1: Zelfontplooiing in onze samenleving

Onderzoeksvraag

In hoeverre is de ik-gerichtheid herkenbaar in de samenleving?

1.1 Algemeen

Zelfontplooiing, persoonlijke ontwikkeling, staat mijns inziens in onze samenleving al een flink aantal jaren hoog in het vaandel. Steeds meer mensen zijn in het gewone dagelijkse leven op zoek naar wie ze zijn, wat hun identiteit is, wie ze zouden willen zijn. Dit wordt onder meer zichtbaar in het feit dat mensen binnen bedrijven en organisaties worden gestimuleerd om zichzelf (binnen hun beroepsfunctioneren) te ontwikkelen. Middels allerlei vormen van begeleiding, waaronder coaching en supervisie, kunnen mensen hun mogelijkheden gaan leren ontdekken, inzetten en ontwikkelen. Daarbij wordt ook een tendens zichtbaar dat mensen de behoefte hebben zich zo optimaal mogelijk te ontwikkelen. Mensen willen het uiterste uit zichzelf, hun mogelijkheden, hun potentie halen. Deze tendens komt niet alleen voort uit de mensen zelf, maar ook uit het beleid van bedrijven en organisaties. Ook wordt zelfontplooiing zelfs zichtbaar in het vullen van vrije tijd. "Bij de trend van zelfontplooiing betrekken de Nederlanders, met name veertigers, ook medemenselijkheid. Zij zetten zich steeds vaker in voor vrijwilligerswerk".⁶ Het dienen van de ander staat evenwel ten dienste van het ontplooiën van jezelf en van het ontdekken van je eigen mogelijkheden.

1.2 Identiteit gevormd door marktdenken

Zoals ik in de inleiding al heb geschreven, wordt onze identiteit, ons 'zelf', al ruim 30 jaar bepaald en beheerst door het marktdenken. Daarbij heb ik uit een interview met Paul Verhaeghe geciteerd. Hij schrijft hierover in zijn boek 'Identiteit': "De markt is ons leven geworden. We zijn het gewoon gaan vinden ons leven in markttermen uit te drukken. We zijn van burger consument geworden." Hij haalt ook Douglas Rushhoff aan, die het in zijn boek 'Life incorporated' nog sterker uitdrukt (vrij vertaald): "De mens zit met zijn identiteit *gevangen* in het marktdenken, het marktdenken heeft ons in de greep".

Verhaeghe legt in het interview uit wat voor identiteit hij bedoelt: "Een identiteit waarin een accent gelegd wordt op individualisme en op het succes van het individu, en bovendien succes dat heel duidelijk zichtbaar moet zijn, materieel zichtbaar binnen iets wat financieel goed verloont, en dat kadert dan binnen een moderne mythe, namelijk de mythe van de maakbaarheid van de mens. Als je je als mens maar voldoende inspant, dan kun je alles bereiken. Twee keerzijden van dit model zijn: ten eerste, als het je niet

⁶ RMC-202A Trends in de wereld C710: Artikel 1: Veertigers zoeken zelfontplooiing in hun vrije tijd

lukt, dan heb je gefaald, en moet je het maar bekijken, ten tweede binnen dit model moet je het maken, maar ten koste van de ander."

Mijns inziens keert het door Verhaeghe genoemde model van de maakbaarheid en inspanning die tot beloning leidt zich op allerlei manieren tegen je, omdat het geen ruimte laat voor 'het normaal menselijke', waartoe ook menselijke beperkingen horen. Bovendien stimuleert het mensen niet werkelijk in hun sociale ontwikkeling, met het risico dat mensen zich verminderd sociaal tot agressief gaan gedragen, en tevens vereenzamen. Kristien Roland, therapeut bij TEJO (therapeuten voor jongeren) geeft in hetzelfde programma aan: "We leven in een ik-gerichte maatschappij, en daardoor kunnen we hele hoge persoonlijke standaarden halen, maar ondertussen zijn we het contact met de ander verloren." Zij schetst dit vanuit haar ervaringen met het begeleiden van jongeren tussen de 10 en 20 jaar. Ze vertelt hoe zeer jongeren worstelen met de eisen van deze maatschappij. "Er moet gepresteerd worden, er moet een 'winner' zijn. Alles moet goed, knap en buitengewoon zijn. Iets niet meer weten, even niet meer verder kunnen, geen antwoorden op vragen hebben, hoort er niet meer bij. Het gewone, het normale, het is zoals het is, is er niet meer bij en moet (opnieuw) geleerd worden."

Paul Verhaeghe (interview): "Dit ideologisch model knipt sociale verbanden door en zet ons allemaal als individuutjes naast elkaar. Dit is zeer ongezond, het strookt niet met onze socio-biologische aard. Vandaar dat heel veel mensen zich alleen en eenzaam voelen. Dit is een heel actueel probleem. Er is te veel individu en te weinig groep, sociaal verband."

Hoewel dit niet het gehele verhaal is, zou ik willen concluderen dat marktwerking in onze samenleving de schijn heeft van gezond te zijn voor ons, vanwege de kansen die zelfontplooiing, van verbetering van de identiteit en het 'zelf' geven. Maar schijn is bedrieglijk, zoals het bekende spreekwoord zegt. Integendeel, het halen van hoge persoonlijke standaarden via het marktdenken kan uiteindelijk ongezond zijn voor ons eigen 'zijn' en ons contact met de ander.

1.3 Achtergronden

Een belangrijke onderliggende vraag voor het thema van deze scriptie is wat er, naast het marktdenken van de afgelopen ruim 30 jaar, nog meer ten grondslag ligt aan het fenomeen 'Zelfontplooiing' in onze samenleving. Zit er nog meer geschiedenis aan vast en is er een bepaalde ethiek aan verbonden? Mijn indruk is dat het fenomeen dieper geworteld zit dan alleen het marktdenken. Deze vragen wil ik nader onderzoeken om te ontdekken hoe diep het fenomeen 'Zelfontplooiing' eigenlijk geworteld zit in onze samenleving, en daarmee wil ik trachten meer verklaard te krijgen en er beter grip op te krijgen.

Psychologie

Eén van de bekendste theorieën over de *hiërarchie van behoeften* is afkomstig van de gedragswetenschapper *Maslow*. De bekende gedragswetenschapper (1908-1970), schreef al in zijn boek 'A theory of Human Motivation' (1943) over de zelf-actualiseringsbehoeften van de mens. Dit model wordt nog steeds gebruikt om menselijke behoeften en motivatie te begrijpen. De ideeën die Maslow werkgevers aanreikt via zijn behoeftepiramide zijn vandaag de dag haast actueler dan ooit. Werkgevers dragen meer dan ooit een verantwoordelijkheid om hun werknemers een werkomgeving te bieden die hen stimuleert hun eigen, unieke potentieel (zelfrealisatie) te vervullen.

In de behoeftepiramide die Maslow heeft geschetst, zien we het streven naar de ontwikkeling van zichzelf.

Aan het fundament van zijn piramide vinden we de fysiologische behoeften. Als die niet voldaan zijn, vragen zij dusdanig om aandacht, dat het moeilijk is om een stapje hoger in de piramide te komen. Hoe meer de basisbehoeften voldaan zijn, des te meer tijd en aandacht we kunnen besteden aan stapjes hoger in de piramide. Voorwaarde voor zelfontplooiing/zelfactualisatie is wél dat je je op het niveau bevindt van een gezond denkend en evenwichtig persoon!

Momenteel wordt geconcludeerd dat steeds meer mensen de hogere niveaus in de Piramide van Maslow bereiken. Steeds meer mensen zijn bezig met vraagstukken rondom zingeving en zelfontplooiing. Daarmee verschuift het collectieve aandachtveld beetje bij beetje van ontdekkingstochten buiten ons zelf naar de wereld in onszelf. Ervaren en beleven, zelfontplooiing en zelfverwerkelijking worden de kernwoorden van de nabije toekomst. Eerst nog voor een redelijk selectieve groep, maar in toenemende mate ook voor de massa.

Maslow heeft dus een interne ontwikkelingsbehoefte bij de mens omschreven middels zijn piramidemodel, waarbij zelfontplooiing het meest ultieme is dat je kunt bereiken.

Individualisering

Mijns inziens ligt aan de behoefte aan zelfontplooiing ook de individualisering van de samenleving ten grondslag.

In het boek *Tijdreis in trends* kenmerken Eilander en van Kralingen het begrip 'individualisering van de samenleving' als één van de krachtigste ontwikkelingen. Het is nog steeds de motor van heel veel veranderingen. Opvallend is een kritische noot die de schrijvers daarbij geven: 'Is individualisering de eerste stap naar een samenleving van superegoïsten, ieder met zijn eigen normen- en waardestelsel? Een samenleving die leidt tot vereenzaming, versnippering, onverschilligheid, hardheid en eigenmachtig optreden? Het heeft er alle schijn van. Even later vervolgen ze: 'Individualisering heeft twee kanten, namelijk die van zelfontplooiing enerzijds, en die van egoïsme en egocentrisme anderzijds. De gevolgen van het laatste zien we dagelijks om ons heen. Wat betreft het eerste gaat het erom dat de mogelijkheden tot zelfontplooiing die met de individualisatie sterk zijn toegenomen ook daadwerkelijk worden benut... Er is wel iemand nodig die de gebruiksaanwijzing geeft, om deze mogelijkheden te gebruiken voor persoonlijke vorming en zelfontplooiing'.⁷ Hierin zien we natuurlijk tal van begeleidingsvormen, die in aansluiting hierop zijn ontstaan in onze samenleving. Hiervan wil ik er aantal kort beschrijven onder §1.4, waarmee ik ook wil aangeven op welke manier zelfontplooiing wordt gestimuleerd.

Aansluitend op het marktdenken (§1.2) geven de schrijvers ook aan: "Wanneer we de trend niet weten te keren waarin we onze kinderen nog slechts modelleren naar het economisch wensgedrag van onze ondernemingen, dan zal de individualiseringstrend steeds meer leiden tot verzakelijkt gedrag ... Als individualisme kan worden omgebogen naar (zelf)ontplooiing, kan de sociale vervlakking afgeremd worden".⁸

Deze laatste visie kan ik nauwelijks met beide schrijvers delen. Ik ben het met hen eens dat wanneer je de ontplooiing richt op het rekening houden met de medemens, dat er meer sociaal gedrag kan ontstaan. Ik twijfel er echter zeer aan of de manier waarop zelfontplooiing wordt gestimuleerd in onze maatschappij tevens gericht is op het stimuleren van sociaal gedrag. Ik durf daarin het tegendeel te beweren.

Ethiek

Uit het voorgaande kunnen we concluderen dat het individualisme er mede voor heeft gezorgd dat ook normen en waarden veel individueler zijn geworden, en steeds minder verband houden met het collectief.

Voor mij is daarnaast ook de vraag of ethiek, het denken over goed en kwaad, enig verband houdt met het verschijnsel 'zelfontplooiing'? Het beeld dat de maatschappij mij geeft is dat er een positief mensbeeld achter 'zelfontplooiing' zit. De mens is bezig om het goede, goede kanten aan zichzelf te ontdekken, deze in te zetten en verder te ontwikkelen.

⁷ Eilander, G., Van Kralingen, R.M., *Tijdreis in trends*. Alphen aan de Rijn 1999, p.146

⁸ Eilander, G., Van Kralingen, R.M., 1999, p.147

Paul Verhaeghe: 'Studie van die geschiedenis, nl. de vraag naar het 'wezen' van de mens, en dus andermaal de vraag naar wie we zijn, toont dat er twee antwoorden lijnrecht tegenover elkaar staan, samen met twee visies op identiteitsontwikkeling. In de ene opvatting is de mens in wezen goed, en de maatschappij moet er vooral voor zorgen dat die goede inborst ten volle tot ontwikkeling kan komen. In de andere visie is de mens in wezen slecht, en de maatschappij moet er streng op toezien dat die slechte inborst zoveel mogelijk ingeperkt wordt. Een maatschappij waarin zelfrealisatie centraal staat, gaat uit van de veronderstelling dat de mens in wezen goed is. Een maatschappij die uitgaat van een tegenovergesteld mensbeeld, zal gericht zijn op zelfverloochening; het gaat erom het slechte in toom te houden'.⁹ Ook haalt hij Aristoteles aan die aangeeft dat ethiek ligt ingebakken in de mens. Elk mens heeft een levensdoel, dat het zo optimaal mogelijk probeert te realiseren. Aldus beschouwd is het doel van elke mens zelfrealisatie, het zo goed mogelijk worden van wat men in de kiem reeds is.

De balans lijkt tegenwoordig opnieuw door te slaan naar een positief mensbeeld. Ik vraag me af of dat, vanuit Christelijk perspectief, vol te houden is.

Modern Humanisme

Het modern humanisme is een vormingsideaal, dat zelfontplooiing van de mens beoogt. Het onderscheidt zich van voorgaande vormen van Humanisme, doordat het een volledige levensovertuiging wil zijn, vooral in Nederland. Deze na de Tweede Wereldoorlog georganiseerde vorm van humanisme grijpt nauwelijks meer terug op de oudheid en wortelt vooral in de 18e-eeuwse verlichting.

Het is een levensbeschouwing die zich niet beroept op een goddelijke openbaring, maar vertrouwt op het vermogen van de mens om zelf zijn leven zin te geven, zich baserend op westerse universele waarden zoals menselijke waardigheid, mondigheid, vrijheid, tolerantie en verantwoordelijkheid.

Het modern humanisme combineert individuele ontwikkeling met een politiek-ethisch streven naar humaniteit, dat wil zeggen: menselijkheid. Een betekenisvol, zinvol leven wordt volgens het humanisme in deze combinatie gevonden. Sleutelbegrippen in het modern humanisme zijn zelfontplooiing en -ontwikkeling, autonomie (in de betekenis van vrijheid en het streven naar een goed en mooi leven), verantwoordelijkheid, kritisch denken, gelijkwaardigheid en humaniteit. Het modern humanisme is voor de aanhangers geen vrijblijvende theorie maar een levenspraktijk. Ik zie modern humanisme in onze samenleving als een belangrijke motor van het fenomeen zelfontplooiing. Deze levensbeschouwing is mijns inziens niet alleen terug te vinden bij de principiële aanhangers, maar in het denken van vele medelanders, en bijv. ook onder christenen, die zonder het te weten, eigenlijk meer humanist zijn dan gelovige.

⁹ Verhaeghe, P., *Identiteit*. Amsterdam 2012, p. 45, 46

1.4 Begeleidingsvormen bij zelfontplooiing

Zelfontplooiing wordt op allerlei manieren gestimuleerd in onze maatschappij. Ook in de vorm van begeleiding, waartoe het vak supervisie ook gerekend mag worden. Ik wil een aantal van de meest in het oog springende begeleidingsvormen beschrijven, om te schetsen waar je als supervisor in deze maatschappij mee te maken hebt. Ik realiseer me dat ik vast niet alle vormen van begeleiding kan weergeven, maar het gaat erom een idee te geven van de meest actuele. Ook zal ik ze vrij algemeen beschrijven, want voor het thema van deze scriptie is het niet nuttig in details te treden.

a. Mindfulness:

'Met aandacht en bewustzijn aanwezig zijn in het hier en nu.

Leven met aandacht.'

'Mindfulness' begint een steeds belangrijker rol te spelen in de Westerse psychologie. Bij mindfulness gaat het om gewaar zijn, worden van innerlijke ervaringen, en niet om het begrijpen van de dingen; het gewaar worden van de eigen binnenwereld. In deze zelfde lijn van denken noemt F. Korthage ook 'Presencing'. Dit woord is een combinatie van 'presence' (=onbevangen aanwezigheid in het hier-en-nu) en 'sensing'(=diepgaander en volledig percipiëren van de werkelijkheid, buiten je en in jezelf, zonder dat je vastzit in oude interpretaties. Middels een 'open mind', 'open heart' en 'open will', komt de persoon tijdens dit proces van onbevangen waarnemen dieper in contact met zichzelf en het innerlijk potentieel dat aanwezig is. Deze staat van 'zijn' heet 'presence' en daarbij gaat het om werkelijke authenticiteit. Het doel is om te ontdekken hoe je vanuit een hersteld contact met je innerlijk potentieel kunt komen tot optimaal handelen in praktische situaties.

Kenmerkend: Het gewaar worden en in contact komen met je werkelijke authenticiteit. Vandaar uit ben je in staat tot optimaal handelen. Deze begeleidingsvorm lijkt vooralsnog een positief mensbeeld als uitgangspunt te hebben.

b. NLP: Neuro Linguïstisch Programmeren

'De wereld is wat jij ervan denkt.

Denk dus iets anders, en je wereld verandert'

Neurologisch: Alles wat we hebben meegemaakt, ligt opgeslagen in ons geheugen. Wat we meemaakten in ons leven was al dan niet bevorderlijk voor de ontwikkeling van ons eigen "Ik". De herinneringen aan de ervaringen hiervan, onze gevoelens, gedachten en emoties besturen ons gedrag in de huidige tijd.

Linguïstisch: Communiceren doen we door middel van gesproken taal en door middel van lichaamstaal (houding, gebaren, toonhoogte, gezichtsuitdrukking, enz.).

Programmeren: Terwijl we communiceren kunnen we anderen, of anderen ons, iets bijleren, afleren of (laten) veranderen.

NLP is ontstaan als een model voor communicatie en het veranderen van de innerlijke ervaring. NLP heeft zich in de afgelopen 25 jaar bewezen als een model dat allerlei menselijke processen effectiever, prettiger en sneller kan laten verlopen. Of het nu gaat om communiceren, persoonlijke ontwikkeling, training, onderwijs of management.

NLP is voor mensen die op een of andere manier (iets) willen veranderen, verbeteren. Veranderen kan wenselijk zijn op persoonlijk vlak. Dat kan betrekking hebben op iets wat je vaak doet en voortaan wilt laten of anders voelen. Of iets wat je al heel lang wilt, maar waar je tot nu toe de kracht niet voor kunt vinden.

Het gaat bij NLP niet om de inhoud van het geheugen, maar om de werking ervan en hoe de ervaringen in het leven tot nu toe, de kwaliteit van bestaan vandaag beïnvloeden. En hoe je daar *zelf* verandering in kunt aanbrengen.

NLP helpt om de wisselwerking tussen gedachten, gevoelens, overtuigingen en gedragingen te herkennen en die zo te veranderen dat ze het potentieel van de mens tot bloei kunnen brengen.

Kenmerkend: NLP als vorm van zelfontplooiing is gericht op het aanboren en stimuleren van de innerlijk ervaringen van de mens, en hoe je deze kunt inzetten of omzetten naar kwaliteitsverbetering van je huidige leven. Het mensbeeld is zowel positief; je kunt ontwikkelen in jezelf wat je wilt, als negatief; het erkent ook datgene wat de mens wil laten. Het laatste is dan wel gericht op het loslaten, en er iets anders voor in de plaats zetten. NLP is an sich een krachtig middel om inzicht te verkrijgen in je manier van denken en communiceren.

c. Retraite:

'Stilte is balsem voor de ziel, helend voor je hart'

Tot rust komen en jezelf (beter) leren kennen is de basis van een retraite.

Het woord 'retraite' is Frans en staat vrij vertaald voor 'afzondering'. Een retraite wordt door Wikipedia gedefinieerd als een 'afzondering voor spiritueel zelfonderzoek en geestelijke oefening'.

Retraite vindt zijn oorsprong in de jaren '60. Katholieken gingen met regelmaat op 'retraite', meestal in een klooster, evenals boeddhistische monniken. Mensen zochten zich af van de dagelijkse omgeving en bezigheden om zo geestelijke verdieping en een sterke verbinding met (G)god aan te gaan. De afgelopen jaren zijn retraites weer meer in opkomst, zónder gebonden te zijn aan een kerk, religie en een verdieping rondom (G)god, maar in het bijzonder gericht op persoonlijke doelen en rust met/in jezelf.

Het doel van retraites is om tot rust te komen en jezelf te onttrekken van het dagelijks leven. Ook wel zuivering van je geest genoemd door de helende stilte. Het doel van een

retraite is niet om jezelf te verbeteren of beter emoties kunnen controleren. Retraite draait om loslaten en een bewustzijn creëren van emoties en denkpatronen. Retraite kan helpen om weer tot jezelf te komen en rust te vinden in het dagelijks leven. Aan mensen die tobben met vermoeidheidsklachten of burn-out wordt een retraite bijv. aangeraden. Kenmerkend: In rust en stilte tot hervinden van het 'zelf' komen, vaak onder begeleiding van tussentijdse gesprekken met professionals. Aan retraite vind ik geen duidelijk mensbeeld gekoppeld. Alles is mogelijk. Zuivering suggereert wel iets van wat niet meer 'geestelijk gezond' is weer 'geestelijk gezond' kan worden. Het gaat hierbij meer over herstel van het oorspronkelijk 'ik'.

d. Personal Branding:

'Brand' is Engels voor merk. Branding staat voor het beeld dat een merk oproept. Personal Branding is het jezelf als merk presenteren aan anderen, waarbij je positieve beelden en associaties oproept. Je gebruikt je persoonlijkheid, kennis en ervaring om je te onderscheiden van anderen. Je laat je werkgever en je klanten zien wie je bent en waar je voor staat. Als je jezelf in de markt zet, moet je het volgende ABC meenemen: A=apart, durf anders te zijn, B=betrouwbaar, jij als constante factor, C=congruent, alle onderdelen van jouw merk moeten met elkaar overeenstemmen.

Deze marketingbenadering dateert van rond de laatste eeuwwisseling. Je hebt niet een of meer merken, je bent een merk, de verpersoonlijking ervan. De 'markt' bestaat immers ook uit mensen, en als je je daarin wilt bewegen en je product 'aan de man' wilt brengen, dan zullen die mensen juist het menselijke karakter, de warmte van een persoon, de richtinggevende keuze herkennen. In ieder geval wil je en kun je daardoor die mensen in beweging zetten, anders naar de wereld laten kijken, zodat ze interesse krijgen voor jouw verhaal.

Kenmerkend: Er is geen voorgeschreven merk dat je moet zijn. Er is geen 'beter of slechter' in personal branding. Alleen bewustwording, cultivering en het omzetten van je visie in je doen en laten. Het gaat erom je eigen kracht te vinden en die vorm te geven. Je moet gaan weten wat je belangrijk vindt, weten wat jou uniek maakt. De essentie van jouw persoon vinden en dit uitdragen. Achter personal branding blijkt toch ook een positief mensbeeld te zitten, met name omdat het uitgaat van het zoeken naar krachten in de mens.

1.5 'Zelfontplooiing' en supervisie

In de inleiding heb ik aangegeven dat in supervisie onder andere de nadruk ligt op de wijze waarop supervisor met beroepsvraagstukken omgaat, en hoe zijn persoonlijke eigenschappen en achtergrond hierin een gunstige of belemmerende rol spelen, hoe hij zijn eigen kwaliteiten kan ontdekken, benutten en verder ontwikkelen en zwakke kanten

kan versterken. Supervisie als vorm van begeleiding sluit zeker aan op de manier waarop 'zelfontplooiing' in onze samenleving wordt gestimuleerd. "Supervisie is een begeleid individueel leerproces gericht op het ontwikkelen van iemands persoonlijke talenten op een zodanige wijze dat er een identiteitssynthese ontstaat. Dat wil zeggen dat zich een eigen compositie ontwikkelt van die elementen die een persoon tot een origineel individu maken."¹⁰ Supervisie past in die zin naadloos binnen de huidige maatschappelijke trend van 'zelfontplooiing'.

1.6 Samenvatting en conclusies

We komen terug bij de kernvraagstelling van de scriptie:

'Wat doet de huidige cultuur van nadruk op zelfontwikkeling met de professionele houding van een christensupervisor'?

Daarbij heb ik in dit hoofdstuk de volgende subvraag gesteld:

In hoeverre is de ik-gerichtheid herkenbaar in de samenleving?

In dit hoofdstuk heb ik het fenomeen 'Zelfontplooiing' in onze samenleving van allerlei kanten belicht, om er zo ook wat meer greep op te krijgen.

Zelfontplooiing in onze maatschappij lijkt mijns inziens grotendeels gericht te zijn op verbetering of (her)vinden van het 'zelf', en op het (her)vinden van onze mogelijkheden en potenties. Dit werd ook duidelijk bij de beschrijving van de diverse begeleidingsvormen die er zijn in onze samenleving. Als je dan op zoek gaat naar jezelf, lijkt er in onze maatschappij de vanzelfsprekendheid, de garantie te bestaan dat je het mooiste, het beste zal vinden. Het is altijd heel positief gekleurd, er zit een positief mensbeeld aan vast. Het gaat om succesvol zijn met jezelf. Maar is dat een realistische waarheid in het leven? Mijns inziens bestaat er ook de mogelijkheid dat we, al zoekend naar ons zelf, ook slechte kanten kunnen treffen in ons zelf. Eigenschappen, mogelijkheden waar we niet zo tevreden over zijn, en die ook zomaar verbeterbaar, te veranderen blijken te zijn. Ook heeft ieder mens zijn zwakheden en kwetsbaarheden, en bezien vanuit het christendom hebben we te dealen met een zondige aard. Daarin zul je toch ook een weg moeten zoeken die niet zomaar tot verandering leidt.

De indruk die het mij geeft, is dat dusdanige zelfontplooiing in het kader staat van voldoening van de persoon zelf, een vorm van eigenliefde is en ten diepste niet ten dienste staat van de ander. Het kan, binnen bepaalde vormen van begeleiding of meditatie zelfs de vorm aannemen van het zoeken naar de 'god' in zichzelf. Het schurkt dan tegen vergoddelijking van het 'zelf' aan. De vraag naar God wordt echter veelal niet gesteld.

¹⁰ Van Praag-van Asperen, H.M., Van Praag, Ph.H., Handboek Supervisie en Intervisie. Utrecht 1993/2000, p. 49

De vraag die ik hierbij wil stellen is: Leidt dusdanige zelfontplooiing niet tot een vorm van egocentrisme? In hoeverre is dit verenigbaar met wat de christelijke levensbeschouwing ons voorhoudt? De kennis die ik tot op heden heb opgedaan, is dat het 'ik' inderdaad geneigd is zichzelf zeer lief te hebben, en niet gericht wil zijn op God, maar dat dit geenszins de bedoeling is. In hoofdstuk twee ga ik hier aan de hand van Bijbels en Systematisch theologisch onderzoek nader op in.

Hoofdstuk 2: Zelfontplooiing binnen het Christelijk geloof

Onderzoeksvragen:

1. Geeft de Bijbelse theologie en de Systematische Theologie de persoon van de mens, het 'ik' van de mens, en diens zelfontplooiing een plek, en zo ja, op welke wijze?
2. Wat wordt vervolgens mijn mensvisie en mijn visie op hoe de mens tegenover God staat en vice versa?

2.1 Bijbelse mensvisie

Welke plek geeft God de mens, het 'ik' in de Bijbel? En mag dat 'ik' zich wel of niet persoonlijk ontwikkelen? In dit hoofdstuk wil ik deze vragen nader onderzoeken.

Bijbelse gegevens

Hieronder stip ik de lijnen aan die chronologisch door de Bijbel heen naar voren komen met betrekking tot zelfontplooiing.

Oude Testament:

God schiep de mens. Als een individueel wezen, dat kan groeien in potentie. 'Heers over de vissen, en dieren.' De mens mag namen geven aan de dieren. Ook ontdekt hij dingen, zoals zijn eigen eenzaamheid. Direct in Genesis komen we het absolute zelfstandigheidsstreven van de mens tegen, het meest karakteristiek neergezet in de geschiedenis van de zondeval (Genesis 3). Keer op keer blijkt vervolgens de mens los van God te willen leven of zelf als God te willen zijn (Lamech, Toren van Babel, het gedrag van de mensen als aanleiding voor de zondvloed etc. etc.).

De zelfstandigheid van de mens wordt vanaf de oudheid getemperd, doordat de totaliteit, de groep meer centraal stond. Die groep heeft evenzeer de neiging om zelfstandig tegenover God te willen staan.

In het begin van de Bijbel vinden we weinig terug dat God concrete aanwijzingen voor de leefwijze geeft. Pas nadat God het volk Israël gekozen en verlost heeft uit Egypte, schenkt Hij hen de wet. Op de eerste plaats in die wet staat de opdracht om geen andere goden te vereren en Hem alleen lief te hebben. Zo wordt de mens gedwongen verder te kijken dan zichzelf; wordt de mens boven zichzelf uitgewezen. Dat beperkt de zelfliefde.

In de tijd van de Koningen en Profeten blijkt het een onhaalbare kaart voor de gelovige mens om Gods wet te houden. Bijv. *Jes. 53: 6: Wij zijn allen als schapen die verdwaald zijn; wij zijn allen onze eigen weg gegaan*'. De mensheid buiten Israël had daar al veel langer last van. Bijv. Dan. 3: Nebukadnessar, de koning van Babylonië, die in de vlakte van Dura, in reusachtige afmetingen het gouden beeld van de mens en de mensheid opricht. Het volk, de naties werden bevolen het beeld te aanbidden, en zouden anders in de brandende oven worden gegooid.

Nieuwe Testament:

In de Evangelien & Handelingen neemt Jezus de eerste bepaling van de wet opnieuw op: Ik ben de Heer Uw God, die u bevrijd hebt, je mag geen andere goden dienen. Het gaat niet om de mens zelf, en zelfs niet om de voorschriften. Het gaat om het Koninkrijk dat in Jezus' eigen Persoon aanwezig is. Daarop moet iedereen zich richten, en niet op zichzelf. Bijv. *Luc. 17:33 Wie zijn leven zal proberen te behouden, zal het verliezen. En wie het zal verliezen, zal het behouden.*

Johannes de Doper is zich bewust van zijn verhouding tot Jezus, als hij zegt (Joh. 3:30): *Hij (Christus) moet groter worden, en ik kleiner.* We horen hier voor het eerst dat het belang van het eigen individu wegvalt tegenover Christus.

Deze lijn wordt nog sterker bij de Apostelen, met name bij Paulus waarbij niet alleen het belang maar zelfs de eigen existentie lijkt weg te vallen ten gunste van Christus. Een kerntekst in dit verband is *Gal. 2:20 Niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij. Rom. 14:7 niemand van ons leeft voor zichzelf, niemand van ons sterft voor zichzelf. Zolang wij leven, leven we voor de Heer. Dus of we nu leven of sterven, we zijn altijd van de Heer.* Paulus doet in *Gal.4:19* de volgende uitspraak: *Kinderen, zolang Christus geen gestalte in u krijgt, doorsta ik telkens weer barensweeën om u.*

In andere teksten lijkt er toch nog wel iets van de oude mens bewaard te zijn. Hierin is sprake van een proces of ontwikkeling van oud naar nieuw, die tegelijkertijd als voltooid wordt beschouwd. Hierin zit een paradox. Je moet vernieuwd worden, maar je bent het al. *2 Cor. 5:17 Daarom, als iemand in Christus is, is hij een nieuwe schepping; het oude is voorbijgegaan, zie alles is nieuw geworden. Kol. 3:9,10 Bedrieg elkaar niet, nu u de oude mens en zijn leefwijze afgelegd hebt en de nieuwe mens hebt aangetrokken, die steeds vernieuwd wordt naar het beeld van zijn Schepper en zo tot inzicht komt. Rom. 12:2 U moet uzelf niet aanpassen aan deze wereld, maar veranderen door uw gezindheid te vernieuwen, om zo te ontdekken wat God van u wil en wat goed, volmaakt en hem welgevallig is.*

In het Nieuwe Testament vinden we ook aanwijzingen en voorschriften, analoog aan de wet in het Oude Testament. We vinden deze voornamelijk in de Bergrede en de laatste hoofdstukken van de meeste apostolische brieven.

Er is evenwel iets aan de status van de voorschriften veranderd. Het appel is niet, zoals in het Oude Testament, op de verbondspartner die zich aan zijn kant van de deal moet houden. Maar op de wedergeboren mens, die leeft uit de genade en de Geest. *Gal 5: 6 Ik zeg u dus: laat u leiden door de Geest, dan bent u niet gericht op uw eigen begeerten. 17 Wat wij uit onszelf najagen is in strijd met de Geest, en wat de Geest*

verlangt is in strijd met onszelf. Het een gaat in tegen het ander, dus u kunt niet doen wat u maar wilt. 18 Maar wanneer u door de Geest geleid wordt, bent u niet onderworpen aan de wet.

Bijzonder paradoxaal is vers 25: *Wanneer de Geest ons leven leidt, laten we dan ook de richting volgen die de Geest ons wijst.* Je zou hieruit kunnen concluderen dat de Geest het is die ons leven als het ware 'over neemt'. Tegelijk spoort Paulus zijn lezers aan, met een beroep op de eigen verantwoordelijkheid, om de aanwijzingen van de Geest te volgen. Je kunt je hierbij afvragen: Wie handelt dus uiteindelijk, God of de mens? Het is hier allebei, maar dan niet de een zonder de ander.

Volgens sommige teksten lijkt God een voorbedacht plan te hebben met de mens(heid). *Rom. 8:29 Wie Hij al van tevoren heeft uitgekozen, heeft Hij er ook van tevoren toe bestemd om het evenbeeld te worden van zijn Zoon, die de eerstgeborene moest zijn van talloze broeders en zusters. En: Ef. 2:10 Want Hij heeft ons gemaakt tot wat wij nu zijn: in Christus Jezus geschapen om de weg te gaan van de goede daden die God heeft voorbereid.* Volgens deze laatste tekst is het dus Gods bedoeling dat de wedergeboren mens een bepaalde weg gaat. Of we daarvan af kunnen wijken, is niet duidelijk.

Een andere lijn, die in het OT ook te vinden was, is een (indirecte) waarschuwing voor menselijke verafgoding van zichzelf. *2 Tess. 2:3,4: de mens zal zich verheffen boven God, en zal zich voordoen als God zelf; Fil. 2:21: want alle anderen jagen alleen hun eigen belangen na, in plaats van die van Jezus Christus.*

Verder noemt Paulus meer dan eens dat de mens zonder Christus waardeloos is. *Fil. 3:7: Maar wat voor mij winst was, ben ik omwille van Christus als verlies gaan beschouwen.*

Conclusie

Bovenstaande lijn is min of meer chronologisch. We kunnen daarin een aantal thematische lijnen herkennen.

1. De mens is in staat gesteld om zich als schepsel te ontwikkelen.
2. De mens heeft na de schepping als God willen zijn, en heeft zich tegen God gekeerd, om zelfstandig te willen leven, los van God.
3. God geeft aanwijzingen, de mens krijgt verantwoordelijkheid om zich daaraan te houden.
4. De mens die los van God wil leven wordt oude mens genoemd. Deze wordt opgeroepen tot inkeer te komen, te erkennen dat hij niet zonder God kan leven, en door zich opnieuw tot God te keren, wordt hij een vernieuwd mens.

5. In de vernieuwing van de mens speelt de Heilige Geest een rol.
6. God heeft een voorbedacht plan met de mens.

De cruciale vraag blijft in hoeverre de mens nu zélf geheel of gedeeltelijk verantwoordelijk is voor vernieuwing en groei, of dat deze vernieuwing hem geheel van buiten wordt geschonken. In ieder geval worden we als eerste prioriteit boven onszelf uit gewezen, om ons te richten op God en Christus. Dat moet de belangrijkste factor zijn in ons leven.

De verhouding tussen eigen aandeel en Gods aandeel in de ontplooiing van de mens bespreek ik in de volgende paragraaf.

2.2 Systematische theologische visies

Hieronder wil ik een aantal theologische visies weergeven en mijn commentaar erop geven.

2.2.1 Vier visies

Inleiding

Dr. H. Berkhof schrijft in zijn boek 'Christelijk geloof': "Opvallend is dat het thema van de vernieuwing van de mens er in menige, moderne dogmatiek maar schraal afkomt, omdat het door de brede behandeling van het objectieve heil weggedrukt wordt".¹¹ Ik heb zelf ook gemerkt dat het niet gemakkelijk was om er gedegen literatuur over te vinden.

Berkhof komt met een belangrijk onderscheid tussen vernieuwing van de mens in het Oude Testament en in het Nieuwe Testament. "In het Oude Testament komt vernieuwing vooral naar voren als gebod tot gehoorzaamheid en als eschatologische belofte. Ook gaat het veel meer om de totaliteit van het volk dan om de enkeling. In het Nieuwe Testament komt de ervaring van de beginnende inwoning van de Geest. Paulus brengt dan de vernieuwing die de Geest bewerkt onder woorden. De vernieuwing van de enkele mens is dus typisch nieuwtestamentisch."¹²

Berkhof bouwt zijn dogmatiek op vanuit de gedachte van het verbond. Dit heeft gevolgen voor de vernieuwing van de mens: "Een verbond met God kan voor zijn schepsel, de mens, niet anders betekenen dan een radicale heroriëntatie op Hem die zich in dit verbond radicaal op ons richt. Maar het betekent voor de van God vervreemde mens wel een radicale heroriëntatie en omwending. God wil een verbondsverhouding met deze mens zoals hij is, maar Hij kan hem ter wille van die verhouding onmogelijk laten zoals hij is".¹³ In de bijbel worden aan de vernieuwing van de mens diverse benamingen

¹¹ Berkhof, H., Christelijk Geloof. Nijkerk 1990, p. 444

¹² Berkhof, H., Christelijk Geloof. Nijkerk 1990, p. 443

¹³ Berkhof, H., Christelijk Geloof. Nijkerk 1990, p. 444

gegeven: verlichting, wedergeboorte, vernieuwing, adoptie, heiliging, volmaaktheid, verheerlijking.

Berkhof: "Wij worden in een veranderingsproces betrokken, dat beoogt ons zo te herscheppen, dat de vrijheid en de heerlijkheid van de pneumatische Christus ook ons wezen gaan uitmaken".¹⁴ In 2 Cor. 3: 18 staat dit prachtig geformuleerd: *Wij allen die met onbedekt gezicht de luister van de Heer aanschouwen, zullen meer en meer de Geest van de Heer naar de luister van dat beeld worden veranderd.*

De vernieuwing van de *enkele* mens is dus typisch nieuwtestamenteel. Het betekent een herschepping naar het beeld van Christus, gelijkvormig worden aan Hem.

Het gebruikte passivum divinum (lijdende vorm met God als impliciet subject) in 2 Corintiërs 3 roept wel de grote vraag op wie nu de werkelijke actor is van dit proces van verandering. Daarop is in de theologie op diverse manieren antwoord gegeven. Ik wil een aantal van, in mijn ogen, belangrijkste visies weergeven aan de hand van enkele vertegenwoordigers van die visies.

Het is goed om in het oog te houden dat je een verschil kunt maken tussen de gelovige mens en de natuurlijke mens. De laatste is de mens die niet gelooft. De natuurlijke mens is in termen van de Bijbel de 'oude mens', en wel *volledig* 'oude mens'. De gelovige is degene die God in Christus heeft leren kennen, daardoor is wedergeboren, en die een vermenging van oude en nieuwe mens is.

Eerst geef ik vier visies op hoe de gelovige mens vernieuwd wordt. In §2.2.4 ga ik in op de ontwikkeling bij de natuurlijke mens.

A. Ik-ziekte - zelfverwerkelijking als zonde

Iemand die radicaal vanuit het handelen van God denkt is ds. J. Lohmann.

In zijn boekje "Niet Ik", geeft hij aan, dat wij allemaal lijden aan de 'Ik'-ziekte. Het 'Ik' is volgens hem te groot geworden ten opzichte van God. Hiervoor komt hij met een aantal Bijbelse argumenten, die ik ten dele hiervoor zelf ook heb beschreven.

Uit het Oude Testament: "Al in het paradijs zette de mens zijn zelfstandigheid tegenover God door. Hij overtrad het gebod, hij hief zijn toestand van "zijn in God" op en richtte zijn IK op naast God".¹⁵ Ook uit de torenbouw in Babel (Gen. 11), waar de mensen aangeven beroemd te willen worden. "Niet meer God, maar de mens staat in het middelpunt".¹⁶ Uit het Nieuwe Testament: In 2 Tess. 2:3,4 staat: 'de mens zal zich verheffen boven God, en zal zich voordoen als God zelf'. In Fil. 3:7 staat: 'Maar wat voor mij winst was, ben ik omwille van Christus als verlies gaan beschouwen'. Lohmann zegt hierover: "Niet elk begeren, maar het begeren van datgene dat niet naar Gods wil is, is

¹⁴ Berkhof, H., Christelijk geloof. Nijkerk 1990, p. 446

¹⁵ Lohmann, J., Niet Ik!, Heerlen, jaartal onbekend, p.15

¹⁶ Lohmann, J., jaartal onbekend, p. 19

de kern van alle kwaad".¹⁷ In Fil. 2:21 staat: 'Want alle anderen jagen alleen hun eigenbelangen na, in plaats van die van Jezus Christus'.

Het Ik-leven ontplooit zich, volgens Lohmann, in de verschillende mensen in verschillende richtingen: "De fundamentele vorm is hoogmoed. Naast hoogmoed staat de eigenwil. God moet óns helpen, opdat ónze wil geschiede, en ónze wensen vervult worden, en ónze plannen verwezenlijkt worden."¹⁸ "En het Ik als zelfzucht en eigenliefde (ijdelheid).¹⁹ Lohmann illustreert dit met Joh. 4:13: 'Iedereen die dit water drinkt, zal weer dorst krijgen...!' met daarbij de uitleg dat het hart steeds onverzadigd, onbevredigd blijft. Als laatste noemt hij de ernstigste vorm van de Ik-ziekte: "Eigengerechtigheid, waarbij hij twee richtingen onderscheidt:

a) De oude mens (deze term noemt hij hier voor het eerst) zoekt het eigen 'ik' te verbeteren, te ontwikkelen, op te voeden, religieus, vroom te maken, te heiligen, tot het volkomen, tot het God is... Het is eigengerechtigheid als je jezelf voor verbetering vatbaar acht.

b) Het 'ik' verheft zich in eigengerechtigheid als het probeert om de vernieuwing, heiliging, verlossing, met de tijd of door steeds nieuwe menswordingen, te verwerkelijken door het stalen van de eigen wil, door inspanning van eigen energie, door verdieping, verzinking in zichzelf, door het afdalen in de wijde vlakten van het eigen onderbewustzijn...²⁰

Commentaar

Als je het zo voor het eerst leest, lijden aan de ik-ziekte, dan klinkt het behoorlijk straf. Uit de teksten die Lohmann noemt, blijkt hoe zeer de mens genegen is om zichzelf tot het niveau van de grote God op te heffen, zichzelf te willen voordoen als God zelf, én zichzelf daar zelfs boven te willen verheffen. De mens blijkt van oorsprong gericht op het najagen van zijn eigenbelangen, en bezig met zelfverbetering. Gericht zijn op zelfontplooiing zit er dus van oorsprong bij de mens in.

Lohmann beschrijft dit omdat hij gericht is op de redding van de mens. Dus vanuit de soteriologie. Zo gezien is de mens volledig onbekwaam. De vraag blijft of de mens zonder God helemáál onbekwaam is tot enig goed.

B. Gemene gratie – het goede in de mens is genadegave van God

Het begrip 'Gemene Gratie' komt uit de pen van de bekende theoloog en politicus Abraham Kuyper (1837-1920). "Daarmee bedoelde hij een algemene genade van God die aan de schepping gegeven is en die na de zondeval gebleven is, waardoor er orde blijft in

¹⁷ Lohmann, J., Niet Ik! Heerlen, jaartal onbekend, p. 28

¹⁸ Lohmann, J., jaartal onbekend, p. 24

¹⁹ Lohmann, J., jaartal onbekend, p. 28

²⁰ Lohmann, J., jaartal onbekend, p. 35, 36

de natuur en waardoor er ook menselijk samenleven mogelijk is."²¹ Kuyper leerde dat er na de zondeval toch nog goeds in de mens voor kan komen. God had in zijn genade nog een goddelijk licht aan de mens geschonken. Dankzij Gods algemene openbaring is er orde in de staatsoverheid en structuren, ook al vraagt de maatschappij zelf niet naar God. Algemene genade is dus Gods voortdurende zorg voor Zijn schepping vanaf de eerste dag, waarbij Hij ook zorgt dat zonde ingedamd wordt, en dat mensen tot op zekere hoogte in orde en harmonie met elkaar kunnen leven.

Voor redding is de mens aangewezen op bijzondere genade in Jezus Christus.

Commentaar

Binnen het thema van deze scriptie bepleit Kuyper dus dat de mens iets van de van oorsprong gegeven goede eigenschappen door ingrijpen van God te leen heeft. Hierdoor lijkt het alsof de mens zich zelfstandig kan ontwikkelen. Het probleem is dan dat de orde in de natuur, uit genade in stand gehouden, alsnog zodanig is aangetast dat groei uiteindelijk schijn groei is, en ontwikkeling in de verste verte niet leidt tot volmaaktheid.

C. Innerlijk conflict van Paulus – tweedeling in de mens, God en mens actief

Dick Keyes stipt in zijn boek 'Achter je identiteit komen, jezelf ontdekken als beeldrager van God' het innerlijk conflict aan, dat Paulus beschrijft in Romeinen 7:14-25. Het is Paulus' ervaring als volwassen christen, die eerlijk en met pijn naar zijn eigen tekortkomingen kijkt. 'Paulus beschrijft het innerlijk conflict dat hij ervaart en de pijn daarin; hij beschrijft zijn eigen onvermogen om zijn voornemens in praktijk te brengen! Hij is verward over zichzelf, begrijpt zijn eigen handelingen niet. Het goede dat hij wil doen, kan hij niet doen. Maar het probleem is nog erger: hij doet het tegenovergestelde van zijn goede voornemens, precies die dingen die hij haat'.²² Paulus, als één van de grotere morele leraren in onze menselijke geschiedenis, beschreef hier de zwakheid van morele intenties. *Rom. 7:21-23 Ik ontdek in mij de wetmatigheid dat het kwade zich aan mij opdringt, ook al wil ik het goede doen. Innerlijk stem ik vol vreugde in met de wet van God, maar in alles wat ik doe zie ik die andere wet.*

Dan geeft Keyes vervolgens aan dat hij bij Paulus een onderscheid in het 'zelf' ziet. 'Paulus maakt een onderscheid tussen zijn "inwendige mens" en "zijn leden" (= onze gaven, onze kracht, onze mogelijkheden, vermogens, gevoelens). De 'inwendige mens' hoort bij God, maar onze handelingen kunnen tegen Hem werken.'²³ *Ef. 3: 16,17 Moge hij (de Vader) vanuit zijn rijke luister uw innerlijk wezen kracht en sterkte schenken door Zijn Geest, zodat door uw geloof Christus kan gaan wonen in uw hart, en u geworteld en*

²¹ Van de Beek, B., Van verlichting tot verduistering? Nijkerk 1994, p.55

²² Keyes, D., Achter je identiteit komen. Driebergen 2001, p. 265

²³ Keyes, D., 2001, p. 268

gegrondvest blijft in de liefde. Rom 7:23 Maar in mijn leden zie ik een andere wet, die strijd voert tegen de wet van mijn verstand en mij tot krijgsgevangene maakt van de wet der zonde, die in mijn leden is. 'Zonde voert een oorlog in onze leden, maar we moeten ons diepste innerlijke zelf niet identificeren met onze slechtste gedachten en gevoelens'.²⁴ Paulus zou dus, volgens Keyes, een gedeeld 'ik' ervaren hebben, met een goed en een kwaad gedeelte, dat het innerlijk conflict verklaart. Er is dan slechts sprake van tekortkomingen, naast een oorspronkelijk goed deel in de mens. Géén algehele 'verdorvenheid'.

Commentaar

Gaat het in Romeinen 7 over de gelovige mens of de natuurlijke mens, dat is de vraag. Hoe dan ook is wat Paulus beschrijft over zijn innerlijk conflict een interessant gegeven voor deze scriptie. Keyes beschrijft hier, in tegenstelling tot Lohmann, dat de mens blijkbaar ook geneigd is te streven naar het goede, het goede te doen, het goede in zichzelf te ontwikkelen. Er zou dus van oorsprong nog steeds iets in de mens kunnen zitten dat het beeld Gods vertegenwoordigt, maar hij loopt daarbij voortdurend tegen zijn eigen onvermogen aan: dat is de zonde, die hem uit het lood zet. Dit geeft innerlijke verwarring en psychische pijn.

Daarnaast maakt Paulus een onderscheid in zijn 'zelf'-zijn, namelijk er is een deel inwendige mens, dat bij God hoort en er zijn 'de leden', die tegen God in werken. Ik heb dan wel de vraag: Als de mens bezig is met zelfontplooiing, is dat dan vanuit die inwendige mens of vanuit de leden, of allebei?

D. Menselijk verlangen, nieuwe levenskans – mens zelf verantwoordelijk

In het boek 'Sterven of streven' is dr. H. De Leede in gesprek met de Duitse theoloog Hans Küng. Küng verwoordt vanuit zijn antropologie/theologie: "Omgekeerd is er de fascinatie die mensen telkens weer ervaren bij de figuur van Jezus, een signaal van oeroud verlangen in de mens naar echt leven of nieuw mens-zijn. Het ligt in het verlengde van dit verlangen om dan ook als mens in te gaan op de uitdaging van het Rijk in Jezus. En wat is die uitdaging? Het is de beslissing zich in te laten met de werkelijkheid van God. Die werkelijkheid is de mens vooruit en daagt uit tot volgen. Dat vereist ommekeer, nieuw denken en een nieuwe levensinstelling. In deze persoonlijke beslissing neemt de mens de verantwoordelijkheid op zich voor het eigen leven. Gods mensenliefde die in de opstanding van de Gekruisigde eens en voor altijd bevestigd is, geeft de mens een nieuwe kans en roept daarbij tegelijk het beste wat in de mens leeft op".

Küng definieert de genade als een nieuwe levenskans, waarin de mens zich geaccepteerd mag weten: door God in de solidariteit van Jezus. Vervolgens leert hij daarom zichzelf

²⁴ Keyes, D., Achter je identiteit komen. Driebergen 2001, p. 270

accepteren..."²⁵ Küng bepleit dat er voor de mens een nieuwe levenskans ligt waarin de mens een eigen verantwoordelijkheid heeft deze aan te nemen.

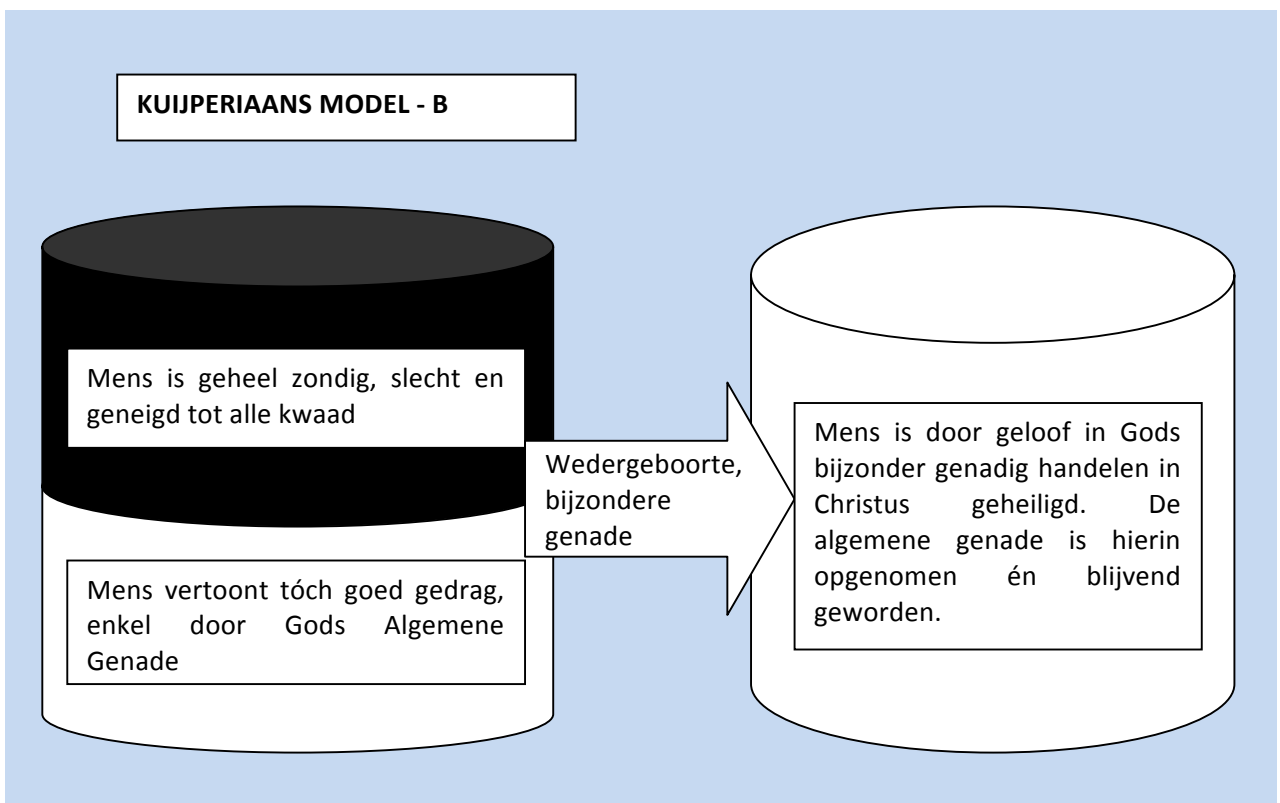
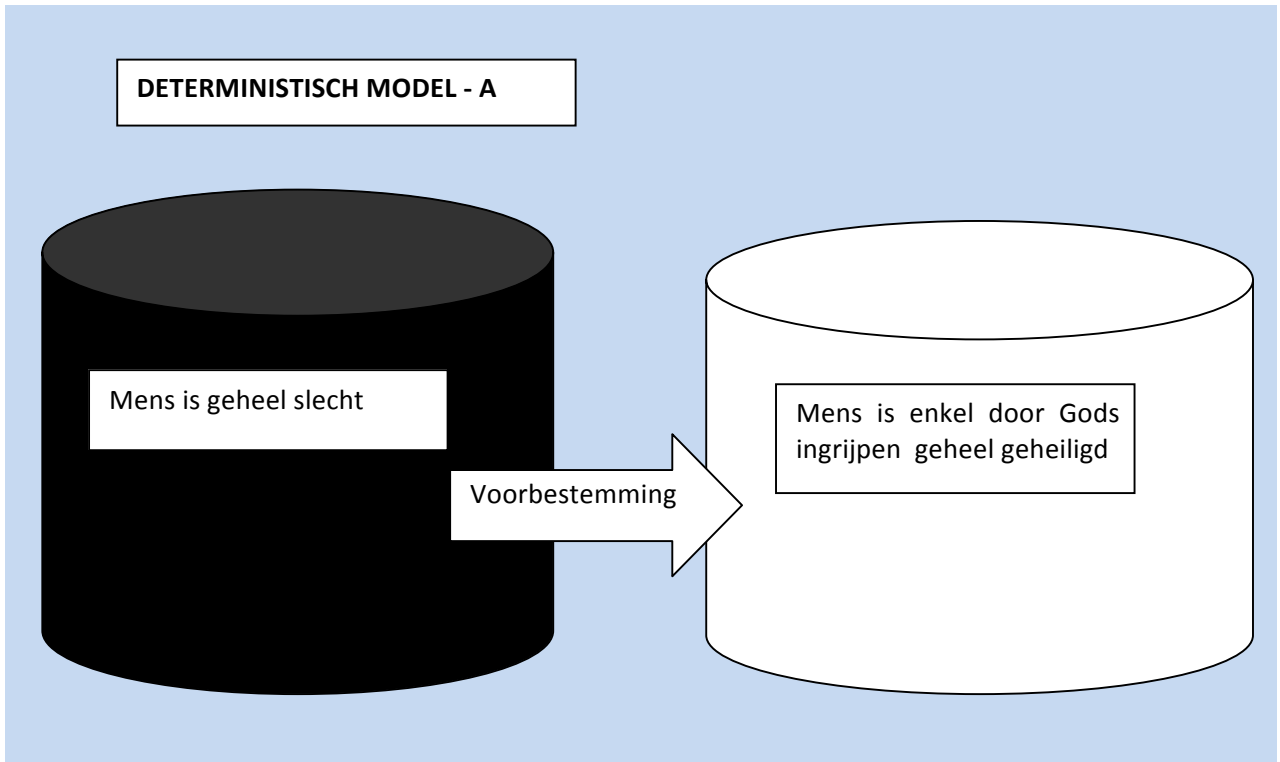
Commentaar

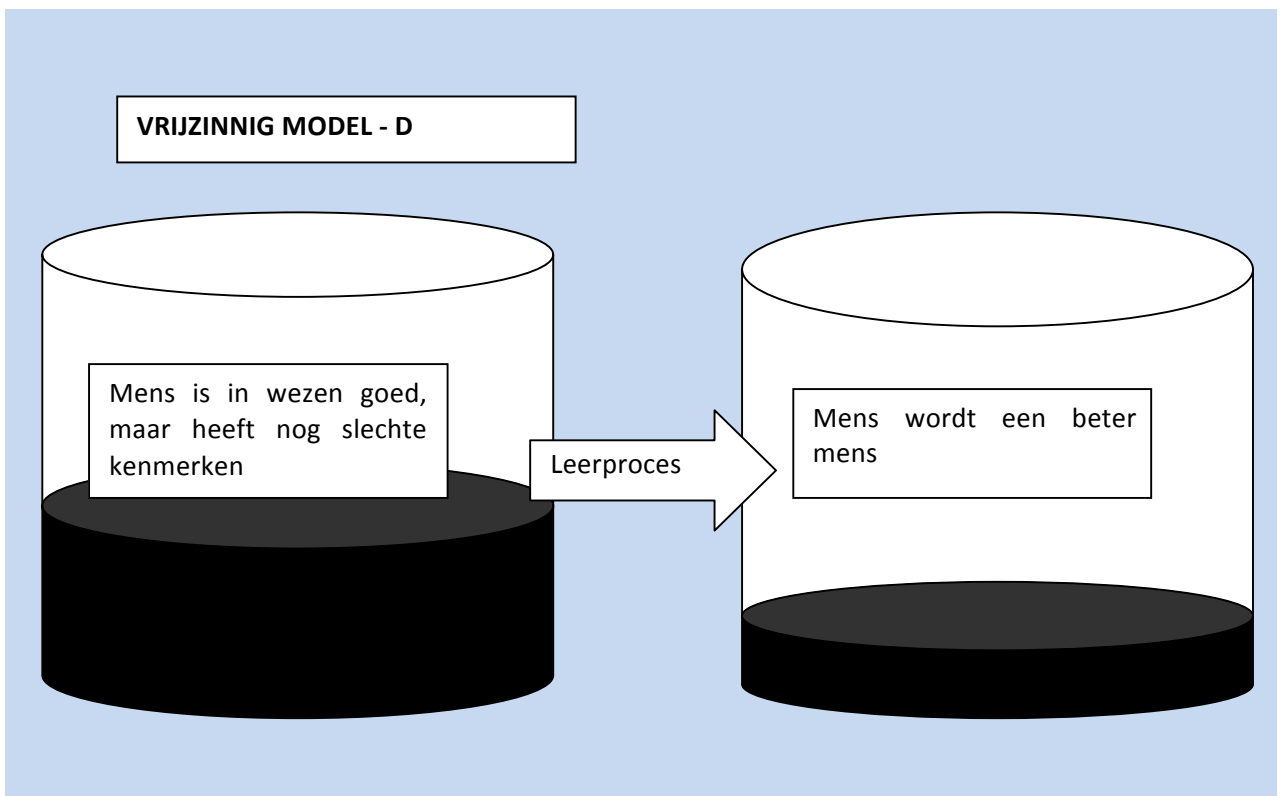
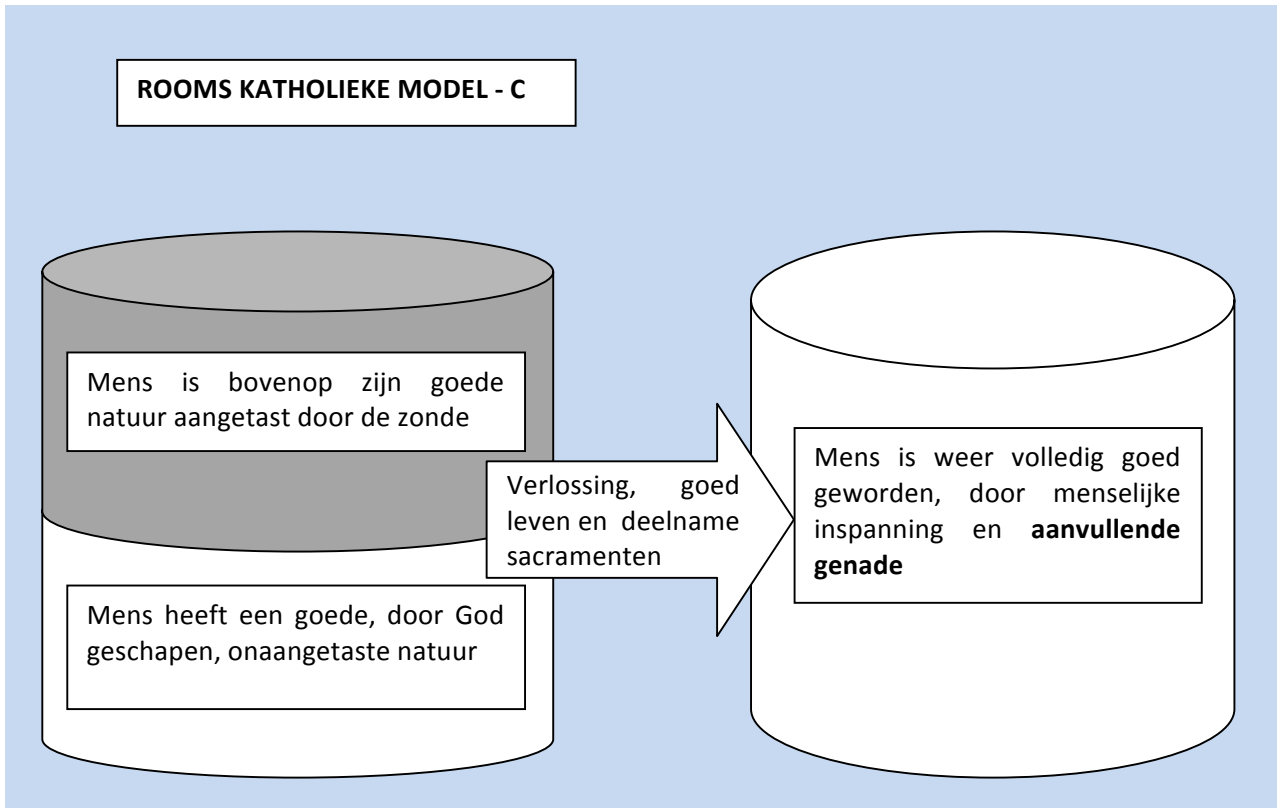
Er wordt hier wel heel veel verantwoordelijkheid en initiatief bij de mens zelf gelegd. God is hooguit inspiratiebron. Vraagt dat niet te veel van de mens, is het onvermogen van de mens om zelf verantwoordelijkheid te nemen in de wereldgeschiedenis al niet genoeg gebleken?

Deze vier visies kunnen schematisch weergegeven worden in vier verschillende theologische modellen, die de verhouding weergeven tussen God als actor in christelijke zelfontplooiing ten opzichte van de mens zelf.

²⁵De Leede, H. Waarachtig mens-zijn: sterven of streven. Zoetermeer, 2000, p. 200, 201

2.2.2 Schematische weergave van de verschillende theologische modellen

Modellen van de verhouding God en/of Mens, wie bijdraagt aan menselijke ontwikkeling

<p><u>A: Alleen God</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✦ Deterministische visie ✦ Uitverkiezing ✦ Bv. Ultra-Gereformeerden visie & sommige Evangelicalen <p>Correspondeert met definitie a in de enquête (zie bijlage II, vraag 6)</p>	<p><u>B: God & Mens</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✦ Kuyperiaanse visie <p>Correspondeert met definities d, e en eventueel c in de enquête (zie bijlage II, vraag 6)</p>
<p><u>C: Mens & God</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✦ Rooms Katholieke visie ✦ Joods <p>Correspondeert met definities b en f in de enquête (zie bijlage II, vraag 6)</p>	<p><u>D: Alleen Mens (God blijft op achtergrond)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✦ Vrijzinnige visie ✦ Deïsme <p>Correspondeert met definitie b en f in de enquête (zie bijlage II, vraag 6)</p>

2.2.3 Rechtvaardiging en Heiliging*Vrijmaking van prestatiedrang*

In de recent uitgekomen 'Christelijke Dogmatiek' wordt er gesproken over de transformatie, ofwel heiliging, van de mens. "Wanneer we nu verder over de aard van deze transformatie nadenken, moeten we beginnen bij de bron ervan, dus bij onze participatie in Christus. In de rechtvaardiging worden we vrijgemaakt van alle prestatiedrang, van alle pogingen onszelf te verlossen uit de zwaarte en melancholie van het bestaan. Het eindeloos vermoeiende streven om onszelf te bewijzen, laten we los teneinde onze ware identiteit te ontvangen in de overgave aan Christus (vgl. Mat.

11:28)... We komen los van onszelf, en van de noodzaak onze bestaanszekerheid veilig te stellen, om in de geest/Geest van Jezus een nieuwe excentrische gerichtheid te ontwikkelen. We worden door die Geest van binnenuit omgevormd naar zijn evenbeeld. De energie die we staken in eindeloze pogingen om te voldoen aan onze eigen behoefte aan bevestiging, komt nu vrij voor God en de naaste. Doordat we vrede hebben met God (Rom. 5:1) hebben we ook vrede met onszelf en hoeven we onszelf niet meer zo nodig te bewijzen... ²⁶

Dat klinkt allemaal mooi, maar hoe is dat in onze tijd?

In een artikel in het Nederlands Dagblad (ND), 22 febr. 2013, schrijft redacteur D. Schinkelshoek dat er ergens tussen de Reformatie en onze tijd een koerswijziging heeft voorgedaan. Hij beroept zich op het boek 'De grote ontsporing' (1971), door Wim Aalders. De schrijver signaleert een uit elkaar geraken van 'rechtvaardiging' (hoe word ik rechtvaardig voor God?) en 'heiliging' (hoe leef ik- eenmaal gered -voor God?), een verschuiving van het eeuwige leven naar het aardse leven... 'De Duitsers hebben mooie woorden voor die ontwikkeling: christenen maken een proces mee van *Jenseitigheid* (gerichtheid op 'gene zijde', de hemel en het eeuwig leven) naar *Diesseitigheid* (gerichtheid op 'deze zijde', deze aarde en dit leven).' Aalders ziet in de gereformeerde voorman Abraham Kuyper de verpersoonlijking van deze ontwikkeling in orthodox-protestantse kring. Deze ontwikkeling leidde in de protestantse (en vooral de gereformeerde) theologie tot het uit elkaar halen van rechtvaardiging en heiliging. 'Luther daarentegen, deed dit met nadruk niet. Alsof gered worden achter je ligt, en het heilige leven vóór je. Voor je het weet ben je weer bezig om jezelf voor God aangenaam te maken.' In dit artikel wordt heel goed benadrukt dat redding en heiliging hand in hand moeten gaan. Helaas heeft er in de theologische geschiedenis, ook ná 1971! een verschuiving plaatsgevonden van alléén rechtvaardiging naar alléén heiliging. Dit heeft er mijns inziens toe bijgedragen dat er in christelijke kringen veelal de nadruk is gaan liggen op persoonlijke verantwoordelijkheid van de mens voor groei, en de rol van God daarbij is naar de achtergrond verdreven.

De synthese: Berkhof- rechtvaardiging/heiliging

De spanning tussen rechtvaardiging en heiliging blijft, maar wordt mooi samengevat door Berkhof. Het is van groot belang binnen deze thematiek om de verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging zuiver te stellen. "Hoe verhoudt de vernieuwende activering van de mens, zijn inspanning in de dienst van God, tot de ontspanning die hem in de rechtvaardiging ten deel viel?... Als men aan beide recht wil doen, kan men kiezen tussen twee denkmodellen waarmee de theologie tot vandaag toe werkt.

²⁶ Van den Brink, G.C., Van der Kooi, C. Christelijke Dogmatiek. Zoetermeer, 2012, p. 617, 618

Model 1: Mattheus 7:19 Een goede boom kan geen slechte vruchten dragen. Heiliging is het vanzelfsprekende gevolg van rechtvaardiging. De gelovige mag zich dan geheel en alleen aan de troost van de vergeving overgeven, vertrouwend dat hij van daaruit vruchtbare werken van dankbaarheid zal doen... Toch bevredigt dit denkmodel op den duur niet. Een mens is nu eenmaal geen boom. Op elk moment van het vernieuwingswerk is zijn eigen wil daarbij dienend of weerstreven betrokken... De mens kan zijn eigen werken niet aan een proces overlaten. Dan word hij passief en zorgeloos. Dit kan tot zelfbedrog leiden."²⁷

Model 2: Rechtvaardiging als springplank. "De rechtvaardiging is dan het uitgangspunt waartoe we vanuit al ons falen in de heiliging telkens weer mogen terugkeren... Hier wordt de mens met zijn eigen wil en verantwoordelijkheid ernstig genomen; het leven is dan geen groeiproces, maar een oefenschool. Toch bevredigt ook dit denkmodel op den duur niet. Het ondergraaft de radicale betekenis van de rechtvaardiging als het blijvend rustpunt van ons hart. Wij zijn van nature moralisten. Voor we het weten, zijn de rollen omgekeerd en moeten wij zelf ons vernieuwen, zij het dan natuurlijk met de hulp van Gods genade."²⁸

Berkhof komt dan tot een slotsom dat we beide denkmodellen samen moeten hanteren en corrigerend op elkaar moeten laten inwerken. "Zo inspireert juist de ontspanning tot inspanning. Maar hierin zal telkens weer blijken hoezeer hij faalt en hoever zijn liefde bij die van God achterblijft. Hij moet dan óf tot moedeloosheid óf tot krampachtigheid vervallen, tenzij hij terugvalt op de vrijspraak-uit-genade-alleen. Dat zal zijn inspanning niet opheffen, maar haar juist telkens weer reinigen."²⁹

Rechtvaardiging en heiliging zijn dus twee kanten van dezelfde medaille.

2.2.4 De vernieuwing van de natuurlijke mens

In deze paragraaf ga ik in op de ontwikkeling bij de natuurlijke mens, de mens zonder God. Tot nu toe is het nog niet duidelijk geworden of een mens als schepsel, zonder geloof, zich nu wel of niet mag en kan ontplooien. En als dat wél zo is, wat de houdbaarheid is van die schepselmatige ontwikkeling.

Mogelijkheid van ontwikkeling

De mens kan zich dus niet ontwikkelen tot rechtvaardige voor God. Kan er dan überhaupt wel sprake zijn van ontwikkeling? Gaat ons onvermogen enkel over religieuze zelfverwerkelijking of ook om leren lopen/lezen, of sociaal-psychologische processen aanleren, zoals we in supervisie en coaching doen?

²⁷ Berkhof, H. Christelijk geloof. Nijkerk, 1990, p. 442, 443

²⁸ Berkhof, H. 1990, p. 443

²⁹ Berkhof, H. 1990, p. 443, 444

In een recent verschenen artikel 'God is ook blij met goede daden van mensen', Nederlands Dagblad (ND), 21 febr. 2013, interview met H. Graafland. Ze citeert Van den Brink en van der Kooi: "We moeten een onderscheid maken tussen aardse en hemelse dingen. De mens kan zich prima redden als het gaat om de inrichting van de samenleving, een bedrijf opzetten, koers vinden op zee en in de wetenschap (aardse dingen). Hij kan echter niet zelf de relatie met God herstellen...(hemelse dingen). Graafland: "De mens is tot goede dingen in staat. Ik geloof dat God daar ook blij om kan zijn. Hij heeft ons geschapen met talenten. Hij heeft in zijn schepsels dingen gelegd die niet totaal verdorven zijn. Door zijn geboden roept Hij de mens op, het goede te doen. Het is echter nooit genoeg om ons uit onszelf voor God te kunnen rechtvaardigen..." De mens is volgens dit artikel zelf in staat om goede dingen te doen.

Graafland maakt feitelijk een onderscheid tussen aardse en hemelse dingen.

De modellen C en D uit par.2.2.2 laten ruimte voor zo'n onderscheid. Daarmee kan vernieuwing van de natuurlijke mens in deze modellen een plek krijgen.

Volgens Augustinus heeft God een gevoel van orde geschapen in ieder mens afzonderlijk.³⁰ Hij kan aan die orde beantwoorden, of ervan afwijken. Als hij er aan beantwoordt, is dat goed te noemen. Bijvoorbeeld als de aardse zelfontwikkeling in het teken staat van naastenliefde.

De scheiding tussen aardse en hemelse dingen lijkt sterk op het onderscheid tussen natuur en bovennatuur. Dit heeft in protestantse kringen niet altijd een goede naam.

Het dichtste bij komt Calvijn in Institutie II.2.12-17, 'De natuurlijke gaven van de mens zijn niet geheel verdwenen: het verstand'.³¹ Hier geeft hij aan dat de rede en de wil, en nog andere faculteiten van de mens, niet geheel vernietigd zijn, maar 'slechts' bedorven. Hoewel Calvijn de rede en prestaties van ongelovigen desgevraagd zeer waardeert, staan ze bij hem onder een paar zeer nadrukkelijke voorbehouden:

1^e Ze zijn bedorven

2^e Het zijn alsnog gaven van de Geest. Natuurlijke gaven, maar desondanks genadegaven.³²

3^e Ze zijn tijdelijk. De ongelovige verkrijgt deze gaven, maar ze strekken hem niet tot heil. Ze dragen niet bij aan de eeuwigheid.

³⁰ Augustinus, A., Gods zorg voor de wereld. Eindhoven, 2012, p.23

³¹ Calvijn, J., Institutie. Houten, 2009, p.269vv

³² Calvijn, J. 2009, p.273

Calvijn noemt deze prestaties die buiten het geloof om tot stand komen het werk van de Geest. De Heilige Geest is werkzaam in de gehele schepping tot onderhouding van de wereld. Het zou schadelijk zijn als we van deze werken afzien. Sterker nog, we moeten daar zelfs gebruik van maken.³³

Leidt dat tot een aparte scheppingstheologie? Volgens mij niet. In Ef 5:29 noemt Paulus wel terloops dat niemand zijn eigen vlees/lichaam haat. Volgens mij doet hij hier een beroep op common sense. (Hij had hier overigens vast niet de borderliner in gedachte, of de zelfkastijder.) Dit vers staat echter in een andere context: het liefhebben van de ander. Paulus noemt de eigenliefde om het tegendeel van zelfliefde te bewerken: mannen moeten hun vróuw liefhebben. De ander. Al zou het alleen al zijn uit een 'egoïstisch' motief: het lichaam van hun vrouw is als het ware hun eigen lichaam. Hooguit gaat van dit vers de suggestie uit dat enige zelfliefde niet verkeerd is, maar hier zou ik geen scheppingstheologie op funderen. Ik zou de zelfwaardering ('zelfliefde') eerder ophangen aan de liefde van God voor de mens, of die mens nu wel of niet in God gelooft. Het gevaar bestaat anders dat zelfliefde zichzelf isoleert van God en de ander.

Voor de samenvatting van de wet, Luk. 10:27, geldt hetzelfde. De oproep is het liefhebben van de ánder. En laten we eerlijk zijn, dát valt ons zwaar! De uitdaging is om het met dezelfde inzet en ernst te doen als het liefhebben van jezelf, wat ons al te gemakkelijk af gaat.

Het risico van zo'n schepseltheologie, of natuurlijke theologie, waarbinnen we een zelfstandige plaats voor zelfliefde creëren is, dat de mens daarmee aan de haal gaat. Je kunt het niet isoleren van de verlossingsleer.

Houdbaarheid van ontwikkeling

Er is dus de theologische *mogelijkheid* van zelfontplooiing. Maar daar is het meeste wel mee gezegd.

De paradox van het evangelie treedt in werking: *Wie zijn leven zal proberen te behouden, zal het verliezen. En wie het zal verliezen, zal het behouden Luc. 17:33*. Met andere woorden: wie krampachtig doorgaat met pogingen tot zelfverwerkelijking, zal de innerlijke rust en bestaanszekerheid die hij zoekt nooit vinden. Maar wie deze laat varen, komt tot zijn ware bestemming, wordt mens zoals God het bedoeld heeft".³⁴

De mens kan op zich heel wat. Hij heeft door de eeuwen heen natuurlijke normen en waarden ontwikkeld. We hechten bijvoorbeeld aan vrijheid. De keerzijde is dat dit binnen

³³ Calvijn, J., Institutie. Houten, 2009, p.274

³⁴ Van den Brink, G.C., Van der Kooi, C., Christelijke Dogmatiek. Zoetermeer, 2012, p. 617, 618

de kortste keren leidt tot intolerantie. De houdbaarheid van de menselijke moraal is daarom fragwürdig.

Streven buiten God is uiteindelijk zinloos. Wat zinloos is zal uiteindelijk geen zinvolheid geven. Dat kan de vraag oproepen: versmelt je zelf dan in het niets? Ook als je stelt: niet ik maar Christus? Nee. Voorlopig niet. God laat in zijn geduld veel toe. En dat wat Christus in ons heeft gelegd versmelt ook niet. De rest, na Gods oordeel, wel.

Dat maakt een echte scheppingstheologie problematisch. Immers: niet alleen de mens was na de zondeval verloren, maar ook de aardbodem, de natuur, was om zijnenwil vervloekt en minder vruchtbaar (Genesis 3:17-19). Paulus maakt in Romeinen 8:22 duidelijk dat de gehele *schepping* in barensood is, ze leeft in een kramp! Het aardse heeft te lijden onder een diepe gebrokenheid. Die op zijn best te lijmen valt, maar niet te vernieuwen zonder een bijzonder ingrijpen van God. De mens kan zich hoogstens ontplooien in de gebrokenheid.

Ook al is er ruimte voor ontwikkeling in de aardse sfeer, dan zitten we met zelfontplooiing snel aan de grens.

Het terrein waarop de 'natuurlijke mens' zich tegenwoordig wil ontwikkelen - als we de theorie van Maslow aanhouden - is het 'hogere' terrein van zingeving. In het voorwoord en in hoofdstuk 1 heb ik dan ook geschreven dat zelfontwikkeling religieuze trekken krijgt. Zelfontplooiing en geloof vallen daarom niet zomaar te (onder)scheiden.

2.3 Theologie en Supervisie

In het RK-model kan supervisie de mens helpen volledig goed te worden! Ook in model D kan supervisie een belangrijke bijdrage leveren. Dan helpt de supervisor leren. Alleen als je deze modellen volgt zou je de christelijke zelfontplooiing kunnen integreren in de natuurlijke.

Als je wilt proberen om de Bijbelse visie, die ik meer terugvind in model B, op de ontplooiing van de mens in te passen in de persoonlijke ontwikkeling (binnen beroepsfunctioneren) binnen supervisie, dan krijgt het in eerste instantie een bijna geestelijk karakter.

Wil je supervisie toepassen zonder melding te maken van het geloof, dan kraakt, piept en wringt het aan alle kanten. Het lijkt bijna onverenigbaar met elkaar. Vanuit de natuurlijke mens, kan ik die mens wel helpen, voor zover de Geest hem onderhoudt en begiftigd heeft met gaven, waarvan hij zelf niet weet. En dan doe ik dat in alle voorlopigheid en gebrokenheid.

2.4 Samenvatting en conclusies

De Bijbel schetst de mens als geschapen door de Here God met *mogelijkheden* om zich te ontwikkelen (schepping), én tegelijkertijd ook de potentie om het kwade te kiezen. Om die zelfstandigheid te ver te voeren; namelijk als God te willen worden (zondeval). Vervolgens heeft God de mens gestraft, maar daarna middels de wet nieuwe levenskansen geboden. Omdat dit telkens mislukt is uiteindelijk de rechtvaardiging door Christus (bijzondere genade) nodig om het contact met God weer te herstellen, waardoor de gestalte van Christus, het oorspronkelijke evenbeeld van God weer kan terugkeren in de mens. De mens moet dus vernieuwd worden naar het beeld van God. De mens ondervindt dus een omvormingsproces, en géén persoonlijk ontwikkelingsproces.

De Bijbel geeft voor mij niet eenduidig aan of de mens nu zélf geheel of gedeeltelijk verantwoordelijk is voor vernieuwing en groei, of dat deze vernieuwing hem geheel van buiten wordt geschonken.

In de systematische theologie heb ik de vraag uitgewerkt in een viertal visies, en weergegeven in theologische modellen. De kernvraag achter de modellen is wie nu verantwoordelijk is voor de menselijke zelfontplooiing.

1. Alleen God
2. God en mens samen met de nadruk op de verantwoordelijkheid van God
3. Mens en God samen met de nadruk op de verantwoordelijkheid van de mens
4. Alleen de mens met God in de achterhoede

Het blijft een waarheid als een koe, dat mensen zonder God zich ook kunnen 'ontwikkelen.' In praktische zin wel. Wetenschap, verstand, leren lopen, praten etc. Maar in theologische zin, in Gods ogen, stelt het allemaal weinig voor.

Het risico namelijk van dingen doen los van God is dat je denkt God helemaal niet meer nodig te hebben. Het risico van supervisie is dat je dat idee stimuleert.

Mijn persoonlijke keuze voor een theologisch model

Model C lijkt aantrekkelijk. Daar zijn natuur en bovennatuur gescheiden. Binnen dit model kun je je binnen supervisie richten op het ontwikkelen van door God gegeven talenten vanaf de geboorte, die blijkbaar niet aangetast zijn. Bij gelovigen en ongelovigen gelijk.

Maar zijn natuur en geloof te scheiden? Op die manier zou je je vak als supervisor gemakkelijker kunnen richten op het ontplooiën van de talenten van de schepselmatige mens. Deze visie vind ik te optimistisch.

Via Calvijn heb ik ontdekt dat er een bedorven natuur en een vernietigde bovennatuur is.

Daarom kom ik uit bij model B. Mijn visie is dat de gehele schepping is aangetast, maar door Gods algemene genade heeft de mens de mogelijkheid tot het uitvoeren van het goede door God in bruikleen gekregen. In alle gebrokenheid, want op zichzelf is dat niet voldoende.

Via de bijzondere genade heeft de mens van God een kans gekregen tot vernieuwing van zijn leven. We worden gerechtvaardigd voor God door Zijn Zoon Jezus en mogen een geheiligd leven gaan leiden. Deze rechtvaardiging en heiliging horen alleszins bij elkaar, en kunnen onmogelijk gesplitst worden, want binnen ons gerechtvaardigde leven vallen we toch steeds terug op de oude mens. Dan hebben we het nodig ons weer te mogen beroepen op de genade van God en worden dan steeds weer gereinigd om verder tot heiliger leven over te kunnen gaan.

God en mens wandelen samen op als het gaat om ontwikkelen, maar de hoofdverantwoordelijkheid voor heilig leven ligt bij God.

Voor de conclusies gaan we terug naar de onderzoeksvragen:

1. Geeft de Bijbel de persoon van de mens, het 'ik' van de mens, en diens zelfontplooiing een plek, en zo ja, op welke wijze?

Als antwoord op de eerste onderzoeksvraag is tot nu toe het volgende duidelijk geworden: de bijbel geeft zowel de persoon van de mens in de hoedanigheid van de oude mens, als van de nieuwe mens een plek. De aardse, oude mens mag bestaan, maar ontwikkelt zich binnen de algemene genade van God. Daarnaast valt het volle licht op de persoon van de nieuwe mens, in het aanbod en de mogelijkheid van een nieuwe schepping, door actieve heroriëntatie op God die bijzondere genade schenkt. De nieuwe mens mag vervolgens groeien (ontwikkelen, ontplooiën) naar het beeld van Christus. Er moet sprake zijn van Herschepping!

Zelfontplooiing vanuit het christelijk geloof is dus gericht op het steeds weer en meer navolgen van Christus. Dat is dus intrinsiek anders dan zelfontplooiing als mens in de moderne westerse samenleving. Christus navolgen is nederigheid leren, zachtmoedigheid betrachten, etc., het worden van een nieuw mens. Dat staat haaks op de normen en waarden in de samenleving. Als supervisor heb je de taak om 'gewone' mensen die zich willen ontplooiën een spiegel voor te houden. Ze moeten, ook al ontwikkelen ze hun ik, oog blijven leren houden voor de naasten. Ze moeten dus natuurlijke normen en de grenzen daarvan leren kennen. Daarbinnen is ruimte voor ontplooiing. Deze vorm van ontplooiing wil ik als aardse ontplooiing benoemen.

Als je christenen superviseert, dan kun je binnen het Bijbels kader supervisanten wijzen op het navolgen van Christus en wat dat betekent voor hun persoonlijke leven. En dan kan supervisie een ander karakter krijgen.

2. Wat wordt vervolgens mijn mensvisie en mijn visie van de mens tegenover God (en/of andersom)?

Als christen kan en wil ik niet anders, dan mijn mensvisie en visie van de mens tegenover God (en andersom) op Bijbelse fundament gebaseerd laten zijn.

Mijn mensvisie is geworden: de mens heeft natuurlijke gaven vanuit de schepping in bruikleen behouden, deels bedorven, en deels is er nog mogelijkheid om te ontwikkelen.

Vanuit model B kom ik er dan op dat er voor ieder mens herschepping nodig is, waar de mens vrij in is om op in te gaan. Voor de niet-christen geldt, dat hij in staat is om de overgebleven mogelijkheden te ontwikkelen, maar dat is beperkt in tijd en kwaliteit.

Mijn mensvisie is gebaseerd op model B als het gaat om zelfontplooiing vanuit het christelijk geloof. Elk mens moet uiteindelijk tot herschepping komen. Wat ik opmaak uit de Bijbel is dat God ieder mens zoekt en een kans biedt tot herschepping, tot omvorming naar Zijn beeld. En de mens heeft een eigen verantwoordelijkheid om deze kans, deze gift, de genade van God aan te nemen. Berkhof spreekt over het leven als een oefenschool. Het leven staat niet in het teken van groei. Daarom zou ik niet willen spreken van 'zelf'-ontplooiing, maar het leven als 'oefening' om God te dienen. Daarbij komt dat de mens het leven mag leven, maar tegelijkertijd door God als 'werktuig' wordt ingezet.

Hoofdstuk 3. Samenleving, Bijbelse theologie en Supervisie

In hoofdstuk 1 heb ik aangegeven dat het fenomeen 'Zelfontplooiing' in onze maatschappij mijns inziens zuiver en alleen gericht lijkt te zijn op ego-verbetering/versterking, gericht op verbetering of (her)vinden van het 'zelf', en op het (her)vinden van onze mogelijkheden en potenties. Als je dan op zoek gaat naar jezelf, lijkt er in onze maatschappij de vanzelfsprekendheid, de garantie te bestaan dat je het mooiste, het beste zal vinden. Het is altijd heel positief gekleurd, er zit een positief mensbeeld aan vast. Het gaat om succesvol zijn met jezelf. Mijn inziens loopt dusdanige zelfontplooiing het gevaar te leiden tot een (subtiele) vorm van egocentrisme. Ik vrees dat deze vorm van zelfontplooiing te gemakkelijk in het kader komt te staan van voldoening van de persoon zelf, een vorm van eigenliefde, die niet werkelijk ten dienste van de ander staat.

In hoofdstuk 2 heb ik beschreven dat de Bijbel zowel de persoon van de mens in de hoedanigheid van de oude mens, als in de hoedanigheid van de nieuwe mens een plek geeft. De oude mens mag bestaan, zijn talenten ontwikkelen, maar ontwikkelt zich uit zichzelf los van God. Daarnaast is er plek voor de persoon van de nieuwe mens, in het aanbod en de mogelijkheid van een nieuwe schepping, door actieve heroriëntatie op God, door inwoning van de Geest, die vervolgens mag groeien (ontwikkelen, ontplooien) naar het beeld van Christus.

Door het model van Kuyper te volgen, is het mogelijk een onderscheid te maken tussen de natuurlijke mens en de gelovige mens. De natuurlijke mens heeft nog steeds mogelijkheden (in bruikleen) in zich om te ontwikkelen. De gelovige mens moet hersteld worden, tot erkenning moet komen dat het leven zonder God geen leven is, over moet gaan tot zelfverloochening en zich volkomen richten op God, en vervolgens de genadegaven gaan ontdekken, inzetten en ontwikkelen.

We komen terug bij de kernvraagstelling van de scriptie:

'Wat doet de huidige cultuur van nadruk op zelfontplooiing met de professionele houding van een christen-supervisor'? In dit hoofdstuk wil ik zelfontplooiing op de drie beschreven terreinen, samenleving, Bijbelse theologie en supervisie gaan samen brengen.

Onderzoeksvragen:

1. *Wat zijn overeenkomsten en verschillen tussen samenleving en christelijk geloof?*
2. *Wat betekent mijn christelijke mensvisie voor de in hst 1 genoemde vormen van zelfontplooiing?*
3. *Hoe kan een christen-supervisor zijn mensvisie inzetten in supervisie?*

3.1 Overeenkomsten en verschillen tussen zelfontplooiing in de maatschappij en in de theologie

Overeenkomsten:

- Zowel in de maatschappij als in de Bijbel wordt duidelijk dat de mens 'van nature'/geschapen, gericht is op ontwikkeling, op groei. Het zit sowieso in de natuur van de mens om zich te ontwikkelen, anders waren we allemaal nooit 'groot' geworden. De mens heeft ook van God mogelijkheden (in bruikleen) gekregen om de aarde te 'bewerken' (titel scriptie), en heeft deze in de geschiedenis ook in gezet.
- Zowel in de maatschappij als in de Bijbel is gebleken dat de mens geneigd is om zichzelf belangrijk te maken, zichzelf lief te hebben.

Verschillen

- In de maatschappij is eigenliefde een normaal verschijnsel, en wordt het zelfs gezien als gezond om bezig te zijn met persoonlijke ontwikkeling. In de Bijbel wordt eigenliefde, bezig zijn met persoonlijke ontwikkeling als doel op zich, benoemd als 'zonde'.
- In de maatschappij is de mensvisie dat de mens krachten in zichzelf bezit, kan aanboren en ontwikkelen, en altijd ten goede kan gebruiken. Onafhankelijkheid, autonomie staat daarin voorop. Binnen het christendom is de visie op de mens veeleer een zwak mens die God nodig heeft om te kunnen leven. Afhankelijkheid staat voorop. Autonomie is er, binnen de afhankelijkheid van God.
- In de maatschappij is er de visie op de mens dat deze zich goed, beter, best mag en kan ontwikkelen. Er is weinig plaats voor onzekerheid, eigenschappen waar we niet zo tevreden over zijn, slechte kanten in onszelf, die niet zomaar voor verbetering vatbaar zijn. Binnen het christendom echter is juist veel ruimte voor zwakheden en kwetsbaarheden. Jezus geeft zelfs aan dat hij juist voor de zwakke en kwetsbare is gekomen, die uitgestoten worden.

3.2 Mijn visie op begeleidingsvormen die ingezet worden voor zelfontplooiing

Als voorbeelden van de trend van nadruk op zelfontplooiing noemde ik in hoofdstuk 1 vier begeleidingsvormen. Na de theologische doordenking wil ik deze vier begeleidingsvormen, genoemd in hst 1.4 op verenigbaarheid toetsen met mijn christelijke mensvisie.

Mindfulness: Het accent bij deze begeleidingsvorm ligt bij de aandacht voor het eigen innerlijk. De mens zelf met al zijn innerlijke ervaringen staat volop in de belangstelling. Bovendien lijkt het achterliggende mensbeeld positief te zijn, gericht op diens mogelijkheden. De mensbeelden in de Bijbel zijn duidelijk anders, en niet zo positief. De mens wordt verzocht om niet gericht te zijn op zichzelf, maar vooral op Hem, op Zijn Koninkrijk, op Christus, op Zijn redding van ons 'ik'. Ook is er het beeld van de mens die

'geneigd is tot alle kwaad', en op zijn minst belemmerd is het goede te ontwikkelen in zichzelf. In mindfulness vinden we wél een aantal uitgangspunten terug die ook in het christendom herkenbaar zijn: met geduld, zonder oordeel, acceptatie, vertrouwen, liefdevolle vriendelijkheid naar de ander en naar jezelf. Daar kunnen we als christen-supervisoren iets van leren, althans het leidt ons terug naar een aantal vruchten van de Geest.

NLP: Ook binnen deze vorm van begeleiding zie ik gerichtheid op het 'ik' van de mens die alle mogelijkheden in zich heeft om tot verbetering van leven over te gaan. De Bijbel bevestigt dat de mens er altijd toe geneigd is om zijn 'ik' te verbeteren, maar dit in het licht van opstand tegen God, weerstand bieden tegen de oorspronkelijke afhankelijkheid van God, de eigen wil om los van God te leven. Zou je vanuit Gods betrokkenheid met je leven, het recht hebben om zo positief denkend vanuit NLP in het leven te staan, zonder je ogen te willen sluiten voor de gebrokenheid in dit aardse bestaan?

Retraite: Opvallend aan deze methode (met of zonder begeleiding) vind ik, dat het niet gaat om het verbeteren van jezelf, maar wel om het hervinden van het 'zelf', na bijv. langdurig 'geleefd te zijn'. Opnieuw draait het om het 'zelf', en niet zoals in de vorige eeuw retraite bedoeld was om het verdiepen van een relatie met G(g)od. Wat mij betreft zou de oorspronkelijke doelstelling van retraite als kenmerkend element moeten terugkeren. Met het recent uitgezonden EO-programma 'Op zoek naar God' heeft de omroep laten zien dat we retraite ook opnieuw in kunnen zetten om in de stilte God te zoeken in plaats van onszelf. Als we kijken naar Jezus, dan zien we dat hij ook de stilte opzocht, maar dan wel om met de Vader te praten, en niet voor persoonlijke inkeer.

Personal branding: Deze vorm van persoonlijke ontwikkeling is opnieuw gericht op het ontdekken van je mogelijkheden. Ook hier ontwaar ik weer een positieve mensvisie. Het werken aan je merk is sterk gericht op bewustwording van je krachten. Het idee dat het mij geeft is dat er geen ruimte is voor zwakheid, beperking. De Bijbel daarentegen geeft aan dat we met ons zwakke 'zelf' juist Christus nodig hebben, en niet om allerlei krachten in jezelf te ontdekken.

3.3 Sprong naar de praktijk

Graag wil ik vanuit de tot nu toe opgedane kennis middels literatuuronderzoek en dergelijke en de daarin gestelde conclusies een sprong maken naar de praktijk.

De vier modellen kun je vertalen in definiëringen van wat zelfontplooiing in christelijke zin inhoudt. Vervolgens is de keuze van de doelgroep: christen en/of niet christen mogelijk een uitvloeisel van de aangehangen mensvisie.

Ik zou graag willen weten welke mensvisie en visie op God andere supervisoren/coaches hanteren, en of ze zich in het door mij geschetste hetzelfde dilemma herkennen, wat hun visie op 'zelfontplooiing in de samenleving' is en 'zelfontplooiing' vanuit christelijk

perspectief. Deze stap wil ik maken om tot kennis te komen vanuit praktijkervaringen aangaande mijn scriptieonderwerp. En vervolgens tot een duidelijke profilering van mijzelf als christen-supervisor. In overleg mijn scriptiebegeleider heb ik hiervoor contact gezocht met de Vereniging van Christencoaches, en in samenwerking met hen een enquête uitgezet. Deze enquête bespreek ik in hoofdstuk 4.

Hoofdstuk 4. Uitkomsten Enquête

Op 20 november 2012 heb ik in samenwerking met het bestuur van de Vereniging van Christencoaches via een speciale nieuwsbrief (bijlage I) een online enquête (bijlage II) uitgezet onder de ongeveer 90 leden. In de nieuwsbrief heb ik het onderwerp van mijn afstudeerscriptie uiteengezet en mezelf voorgesteld. In totaal hebben er 37 christencoaches de enquête ingevuld. Daar was ik zeer mee verguld! De uitkomsten van de enquête heb ik in een overzicht en in grafieken verwerkt. Deze zijn te vinden in bijlage III.

Ik heb de volgende conclusies getrokken uit de enquête:

1. Het merendeel van de geïnterviewde coaches werkt met zowel een christelijke als een niet-christelijke doelgroep. Als je dit koppelt aan het beschreven doel van coaching van de VCC kan dit ook prima. In het beschreven doel op de website is geen specifiek christelijk terminologie verwerkt als het gaat om persoonlijke ontwikkeling. Als je dit koppelt aan de definiëring van 'zelfontplooiing vanuit christelijk perspectief', waarbij het grootste deel antwoordt met dat de mens zich ontwikkelt met de bij de geboorte door God meegegeven talenten, is de vraag hoe men dit communiceert richting de niet-christelijke doelgroep.
2. Wat maakt u tot christen-coach? Werkhouding, visie op de mens, en visie op God zijn de meest gegeven antwoorden. Het is interessant om te lezen op welke manier coaches hun christen-zijn vormgeven in de praktijk van hun werk. Opvallend wel dat weinig coaches christelijke gebruiken toepassen en zich niet exclusief op een bepaalde doelgroep richten omwille van hun geloof.
3. Herkenning doel VCC: Hoge tot zeer hoge scores. Daar mag de VCC trots op zijn!
4. Het blijkt dat ondervraagden regelmatig tot veel hebben nagedacht over 'zelfontplooiing vanuit christelijk perspectief'.
5. Herkenning van het door mij gestelde dilemma: het gemiddelde is een 6,4. Er zijn zes uitschieters naar beneden die het gemiddelde cijfer nogal negatief beïnvloeden. Bijna twee derde herkent zich wel in het dilemma. Blijkbaar houdt het de collega's bezig, behoudens enkele uitzonderingen.
6. Opvallende hoge score bij de definitie van: 'De mens ontwikkelt zichzelf vanuit het ontdekken, inzetten en ontwikkelen van zijn door God bij de geboorte meegegeven talenten'. Verder heb ik bij de open antwoorden de meeste alsnog gerubriceerd in de voorgegeven antwoorden, zoals te zien is in het schema eronder. Uit deze antwoorden bleek steeds dat mensen bij open antwoorden formuleringen hebben gemaakt die eigenlijk samenvoegingen waren van de er boven genoemde definities. Mensen herkenden zich blijkbaar in meerdere definities.

7. Hier is gebleken dat christen-coaches zich wel in overgrote meerderheid onderscheiden van niet-christelijke coaches. Ze kiezen zeker voor een eigen 'kleur'. Naar buiten toe, in de profilering geeft slechts een krappe meerderheid daar uiting aan.

8,9. De helft van de respondenten hecht er aan om open te zijn over de eigen mensvisie als het gaat om persoonlijke ontwikkeling. Men doet dat evenwel niet vooraf, maar als het ter sprake of ter zake is tijdens het begeleidingsgesprek of kennismaking. Dat roept de vraag op hoe bewust men zich is van de eigen mensvisie en de invloed die het kan hebben op de werving van cliënten.

10. De meeste ondervraagden hebben aangegeven dat de enquête hen wel gestimuleerd heeft verder door te willen denken over het thema, maar het blijft gemiddeld. De redenen hiervoor kunnen zijn, dat men er zelf al veel over heeft nagedacht, of dat men onvoldoende is geïnteresseerd.

Hoofdstuk 5. Uitkomsten Diepte-interviews

Vanuit de uitkomsten van de enquête, en de mensen die daarin hadden aangegeven open te staan voor nader gesprek, heb ik een zevental christencoaches/supervisors geselecteerd om persoonlijk te interviewen. Ik beschrijf in dit hoofdstuk de meest essentiële antwoorden op vragen voor deze scriptie. Het gaat om de thema's: de herkenning van het fenomeen 'zelfontplooiing' in onze maatschappij, het effect op hun persoonlijke beroepshouding, herkenning van het dilemma, definiëring van 'zelfontplooiing vanuit christelijk perspectief' en wat voor hen de status is van persoonlijke ontwikkeling en groei, wie zorgt ervoor. Bij §5.4 heb ik de theologische modellen van §2.4 toegepast.

De vragen van het diepte-interview zijn te vinden in bijlage IV. De zeven verschillende antwoorden staan genummerd in onderstaande paragrafen.

5.1 Herkenning van het fenomeen 'Zelfontplooiing' in de maatschappij

1. Dit fenomeen heeft te maken met perfectie, de angst om iets te verliezen. Het maakt mensen tot slaven van macht, ambitie, geld en status. Het is een vat dat op springen staat. Door dit verschijnsel ondervinden mensen meer en meer psychosomatische klachten.
2. Het fenomeen heeft ten diepste te maken met camoufleren van angst, en confrontatie met eigen onvermogen. Veel mensen willen zich ook profileren boven de 'kudde' uit.
3. Het fenomeen is op zich prima, maar het is belangrijk je te realiseren op welk doel je het richt.
4. Een belangrijk fenomeen; zelfontplooiing is een opdracht door God gegeven. We moeten alert zijn op doorslaan naar 'zelfverheerlijking', dat het 'ik' een afgod wordt.
5. Een prettig fenomeen, het is goed dat de mens alles maximaliseert wat er in hem zit. Het is van groot belang om met jezelf aan de slag te zijn.
6. Het is een doodlopende weg!
7. Het is een prima fenomeen om er in de huidige tijd je 'brood' mee te verdienen. Tegelijkertijd vervult dit fenomeen binnen de niet-christelijke samenleving ook iets dant niet klopt.

Conclusie: Er zijn 4 typen reacties:

- Het fenomeen 'zelfontplooiing' werkt mede ten goede voor het eigen vakgebied van coaching
- Zelfontplooiing is een menselijk opdracht of opdracht van God
- Zelfontplooiing is een verhullende term voor angst
- Zelfontplooiing zoals binnen de maatschappij voorgesteld is een doodlopende weg

5.2 Welk effect heeft dit fenomeen op je beroepshouding als christen-coach?

1. Het doet zeer om te bemerken dat er mensen zijn die dit fenomeen niet aan kunnen. Mensen gaan boven hun macht/hun krachten werken.
Wil mensen graag leren om (eerder) tevreden te zijn met zichzelf, te leren dat het op een zeker moment goed genoeg mag zijn, te leren dat talenten ook hun beperkingen hebben.
2. Geen. Het is alleen mijn verantwoordelijkheid om als coach maatschappelijke ontwikkelingen bij te houden.
3. Als christen-coach kun je iemand helpen om een gezonde ontwikkeling met God tegemoet te gaan.
4. Als christen-coach kun je naast dit fenomeen gaan staan, en niet er tegenover. Mensen leren dat het ontwikkelen op een gegeven moment ook goed genoeg is, er zit een einde aan, naast het alsmaar maakbare binnen de samenleving.
5. Het is onderdeel van je levensmissie; het is je missie om je bewust te worden van je talenten, die je anders onbedoeld zou laten liggen
6. Als christen-coach mensen vragen wat God voor hen kan betekenen, in plaats van hoe je krachten kunt (leren) aanboren in jezelf. Wijzen op het belang van de gerichtheid op Jezus, want dan komt er werkelijk leven.
7. Het inspireert en verruimt. Het is fijn om mensen te helpen meer tot hun recht te komen. Gebruikt het fenomeen ten goede.

Conclusie: er zijn 4 typen reacties:

- ontwikkeling hieromtrent bij blijven houden
- het fenomeen geeft kader om mensen te helpen hun talenten te ontdekken en meer tot hun recht te laten komen
- je hebt de mogelijkheid om mensen te leren dat het leven niet maakbaar is, en dat er ook menselijke grenzen zijn, en dat het goed is te leren op een gegeven moment tevreden te zijn
- je hebt de mogelijkheid om mensen te wijzen op het gericht zijn op God, in plaats van op het 'ik'

5.3 Herkenning dilemma

1. Herkenning: 9. Herkenning van tegengestelde 'werelden', met en zonder God en ervaart hierin ook een zeker dilemma in de praktijk van het begeleiden van mensen. De nadruk in de begeleiding ligt met name op het leren kennen van de genade van God, en minder in het opwaarderen van het 'ik'.
2. Herkenning: 1. Geen herkenning, omdat mensen met zelfontplooiing ten diepste bezig zijn om hun menselijke angst te verdoezelen. Zelfontplooiing is een coping-mechanisme. Daarnaast moeten mensen ook leren zichzelf lief te hebben, overlevingsdrang is dan een

gezonde ontwikkeling. Verder heeft het 'ik' ook het besef nodig dat het God nodig heeft, en daar is zondebesef, en schulderkenning bij nodig.

3. Herkenning: 8. Omdat je als christen in deze wereld aanwezig bent, die niet gelijk is aan Gods Koninkrijk, ervaar je menig dilemma, en dus ook deze. Zelfontplooiing is een vorm van Humanisme, gericht op ik-verbetering. Christenen moet waakzaam zijn in dit gedachtegoed mee te gaan. Het is van belang dat we de gaven van God ontwikkelen.

4. Herkenning: 8. Zelfontplooiing is in onze samenleving in zekere zin boeddhistisch getint. Het staat in het teken van presteren, streven, bewijzen en er staat altijd druk op. Daar tegenover staat de groei als christen. Het is goed om je te blijven ontwikkelen met de talenten die je hebt gekregen, maar de christen moet ook leren dat er een niveau mag komen dat het goed genoeg is.

5. Herkenning: 1. Bij interview bleek dat de vraag niet goed gelezen was, en dat deze persoon feitelijk geen dilemma ervaart.

6. Herkenning: 10. De niet-gelovige mens is de oude mens (in bijbelse termen) die overgeleverd is aan zichzelf, en niet anders kan dan zich met zichzelf bezig houden. Hij moet voortdurend in zijn 'Ik' worden bevestigd, wil hij kunnen overleven. De oude mens kan dus niet anders dan zichzelf ontplooien. Wat nodig is, is dat de mens door Gods genade, zich de door God geboden tweede kans in het heil van Christus toe-eigent. Dan kom je in het ontwikkelingsmodel van Gods koninkrijk, waar je 'ik' niet meer hoeft worden bevestigd.

7. Herkenning: 7. Dilemma wordt niet meebeleefd omdat het tweedimensionaal is gesteld. Beide constateringingen zijn waar, maar ze staan naast en niet tegenover elkaar. Het fenomeen 'zelfontplooiing' werkt mee in de roeping om mensen te helpen hun identiteit te vinden, en zichzelf meer te leren sturen. Het uitgangspunt is geïnspireerd vanuit een gekozen afhankelijkheid van God.

Conclusie: er zijn 4 typen reacties:

- Het dilemma wordt merendeels herkend, bij geen herkenning wordt 'zelfontplooiing' anders gedefinieerd, namelijk als coping-mechanisme, als verkeerd begrepen en als 2 constateringingen die naast elkaar staan.
- Het dilemma bestaat in het feit dat we als christenen in 2 verschillende werelden leven, namelijk het aardse leven en Gods' Koninkrijk. 'Ik' staat tegenover 'genade'.
- Het dilemma bestaat in een boeddhistisch gekenmerkt verschijnsel, met altijd streven en beter worden versus door christendom geïnspireerd geloven dat het een keer goed is met de ontwikkeling van de mens.
- De niet-gelovige kan niet anders dan zichzelf ontplooien, want is overgeleverd aan zijn 'ik' en moet daarin steeds worden bevestigd. De gelovige ontwikkelt zich binnen het Koninkrijk van God, en heeft geen 'ik'-bevestiging nodig.

5.4 Definiëring van 'zelfontplooiing vanuit christelijk perspectief'

1. Definitie: "Wanneer de mens zijn identiteit in Christus (door wedergeboorte) gevonden heeft, zal hij zichzelf verder ontdekken, inzetten en ontplooien in de vrucht van de Geest. Op God en de ander gericht, vanuit de wetenschap dat hij zelf geliefd is."

Toelichting: Als mensen ontdekken wie ze in Christus zijn, dan klopt het. Verder is het werk van de Geest niet te definiëren.

Theologisch model: model **B**

2. Definitie: "God verandert jou volgens het gedetailleerde en voorbepaalde plan dat Hij met jou als mens heeft".

Toelichting: Binnen de schepping liggen voor de mens ingeschapen mogelijkheden. God heeft ons van oorsprong een kader gegeven, waarbinnen de mens zich kan ontwikkelen. Binnen dit kader hebben we rechten en potenties, begrenzingen en beperkingen die dienen ter bescherming om de mens gezond te houden.

Theologisch model: model **A**

3. Definitie: "De mens ontplooit zichzelf vanuit het ontdekken, inzetten en ontwikkelen van zijn door God bij de geboorte meegegeven talenten".

Toelichting: De mens heeft een eigen verantwoordelijkheid gekregen, en is op aarde bezig zijn kwaliteiten, van God ontvangen, te ontdekken en te leren inzetten. De coach is hierbij ondersteunend aanwezig door het helpen inzichten te verwerven.

Theologisch model: model **C of D**

4. "De mens ontwikkelt zichzelf, en God geeft aanwijzingen hoe en waarheen. Latere toevoeging: de mens ontplooit zichzelf vanuit het ontdekken, inzetten en ontwikkelen van zijn door God bij de geboorte meegegeven talenten".

Toelichting: God heeft de mens talenten gegeven, de mens heeft ook de opdracht meegekregen om deze talenten te ontwikkelen. Daarbij zit de mens achter het stuur, en God is de tomtom. Toch is de mens zelfzuchtig gebleken en heeft hij Gods genade nodig om er te zijn, om gelijkvormig te worden aan Christus, en te schitteren.

Theologisch model: model **C**

5. Definitie: "De mens ontwikkelt zich slechts door de Heilige Geest die in de mens werkt".

Toelichting: Er gebeurt niets in dit leven buiten de Geest om. Ontwikkeling zonder God kan wel, maar er zit geen waarde aan vast.

Theologisch model: model **B**

6. Definitie: "De oude, zondige mens moet afsterven, en de nieuwe, heilige mens moet meer gaan leven. Met aanvulling: Hij moet wassen, en ik moet minder worden.

Toelichting: Dit staat haaks op de huidige begeleidingscultuur. De heiliging komt vanuit de Geest van God die God bij de wedergeboorte in de mens legt. De definitie is de praktijk alleen hanteerbaar bij christen-coachés/supervisanten.

Theologisch model: model **A of B**

7. Definitie: "De mens ontwikkelt zich, zet zijn talenten in, groeit. Als de mens God leert kennen, gaat de Heilige Geest in hem werken; Jezus' beeld in hem bevrijden, gaven uitdelen. Het samenwerken is de kunst. Meer komen tot Zijn bestemming. Dat gaat samen op.

Toelichting: Bij het nieuwe mens worden, wordt alles van de oude mens afgebroken, en dan komt er een volledig nieuw fundament.

Theologisch model: model **A of B**

Conclusie: Aan elk van deze definities heb ik de in hoofdstuk 2.4 genoemde theologische modellen gekoppeld.

5.5. Welke status heeft persoonlijke ontwikkeling en groei, en wie zorgt ervoor?

1. Wanneer een mens zich ontwikkelt zonder God, dan levert het niets op. Het geeft wel emotionele moeite dat er mensen zullen zijn die niet het bedoelde doel zullen behalen.

God en de mens werken samen aan ontwikkeling. God begint, en de mens heeft wilskracht om te ontwikkelen.

2. In eerste instantie is een mens autonoom en onafhankelijk met talenten die van oorsprong zijn meegegeven. Onder leiding van de Heilige Geest wordt de mens afhankelijk en autonoom, dan komt er een verbreding en verdieping van oorspronkelijk potenties. Plus een extra taak erbij, nl. getuige te worden van Christus.

De mens zorgt voor persoonlijk ontwikkeling in reactie op God voorbedachte kaders. Na de wedergeboorte krijgt de mens binnen zijn persoonlijke ontwikkeling meer verantwoordelijkheid.

3. Persoonlijke ontwikkeling vindt plaats binnen de gebrokenheid van onze wereld. We kunnen niet worden wie Jezus was. De mens zorgt voor ontwikkeling, maakt persoonlijke keuzes. Door de Heilige Geest maakt de mens keuzes die gericht zijn op Gods Koninkrijk.

4. God heeft een plan met ieder mens. De mens heeft de opdracht om meegegeven talenten te ontwikkelen. God en de mens zorgen voor ontwikkeling. De mens als hij wil, en God is de bedding.

5. Het is een levensmissie om je talenten tot ontwikkeling te brengen. Daarbij staat God aan het roer, en de mens moet keuzes maken om de betekenis van zijn leven uit te vinden.

6. De mens groeit alleen maar door zelfverloochening. Dit is een pijnlijk proces. Dan gaat het niet meer om ontdekken van wat je kunt, welke talenten je hebt, maar om het

erkennen van wat je niet kunt. Je ontwikkelt je door God en de naaste te dienen in plaats van jezelf.

7. Er zijn twee soorten groei: natuurlijke groei (natuur, ingeschapen), en geestelijke groei: je moet ontdekken dat je gebroken moet worden, maar wel in het licht van dat je niet waardeloos bent. Groeien is leren wandelen met de Vader.

Conclusies: er zijn 8 typen reacties:

- persoonlijke ontwikkeling zonder God levert niets op
- persoonlijke ontwikkeling is zelfverloochening; leren erkennen wat je niet kunt in plaats van wat je wel kunt
- persoonlijke ontwikkeling is natuurlijke en geestelijke groei
- persoonlijke ontwikkeling vindt plaats binnen door Gods voorbedachte kaders
- persoonlijke ontwikkeling vindt plaats binnen een gebroken wereld waar ieder mens deel van uit maakt
- God en mens werken samen aan ontwikkeling. Dit is een levenstaak. God staat aan aan het stuur, de mens maakt middels zijn wil keuzes. God is de bedding waarbinnen de groei plaats vindt
- persoonlijke ontwikkeling is God en de ander (leren) dienen
- persoonlijke ontwikkeling: van onafhankelijk en autonoom wordt de mens afhankelijk en autonoom

Eindconclusie

Algemeen gesproken blijkt uit de diepte-interviews dat coaches, supervisors serieus (zoekend) bezig zijn om de Bijbelse visie op persoonlijke ontwikkeling te integreren in hun vak van coaching/supervisie.

De verschillende christencoaches blijken diverse van de door mij beschreven theologische modellen in de praktijk van hun werk te hanteren, en ook wel combinaties van deze modellen.

Mijn dilemma werd herkend door een aantal coaches. Ook door een aantal niet. Enkelen daarvan pasten het dilemma aan, als twee naast elkaar bestaande feiten, waar geen 'tegenover' in zit.

De interviews hebben mij zeker geholpen om mijn eigen profiel nog meer verhelderd te krijgen.

6. Samenvatting scriptie

Het is duidelijk geworden dat het fenomeen 'zelfontplooiing' in onze samenleving op allerlei terreinen voorkomt. Waarin het duidelijk zichtbaar is, is in je werk. Je ontplooit je zelfs vooral door je werk. Je persoonlijk ontwikkelen binnen je beroep is de trend. Werken blijkt zelfs gelijk te staan aan persoonlijk ontwikkelen, beroep en identiteit zijn gekoppeld. Werken zorgt voor zelfvertrouwen, en werkloosheid daarmee voor het tegendeel. In deze scriptie hebben we gezien dat het vak supervisie naadloos aansluit bij deze trend. De basisgedachte van zelfontplooiing in de maatschappij is dat de mens op zoek kan gaan naar verbetering van het zelf, waarbij je jezelf volledig onder controle hebt.

Na bestudering van de Bijbel en een aantal Systematisch theologen, waarbij ik op zoek ben gegaan naar de plaats van het 'ik' in verhouding tot God. Hieruit heb ik een aantal theologische modellen gedestilleerd. Daarin heb ik mijn persoonlijke keuze gemaakt: model B. Dit model kan en wil ik zowel voor christenen als voor niet-christenen in de praktijk van supervisie hanteren.

Daarna heb ik zelfontplooiing in de samenleving, vanuit het christelijk geloof en supervisie samengebracht. Ik heb overeenkomsten en verschillen beschreven, en mijn christelijke visie op bestaande begeleidingsvormen weergegeven. Vervolgens heb ik ervoor gekozen om het veld van christencoaches nader te gaan verkennen om meer praktijkkennis op te doen. Ik heb een online enquête en diepte-interviews gehouden, waarin ik de opgedane theoretische kennis heb kunnen voorleggen en bespreken en mijn eigen mensvisie verder heb kunnen vormen. Dit heeft een verdiepingsslag gegeven.

7. Eindconclusie

Opmerking vooraf

Hoe paradoxaal kun je zijn met een scriptie waarin je zelfontplooiing vanuit christelijk perspectief nader onderzoekt, en je je onderwijl als student gedurende het proces van onderzoek en het schrijven van de scriptie wellicht ontplooit. Althans, ik ben tot de conclusie gekomen, dat ik in de afgelopen maanden héél veel heb geleerd. Was dat zelfontplooiing of was het een 'oefenschool' in de vernieuwing van mij als mens en beroepskracht, ten dienste van God? Ik houd het graag op het laatste!

Enkele nuanceringsen

De beschreven thematiek van deze scriptie is theoretisch wellicht algemeen geldend, maar in de praktijk zullen er altijd mensen zijn die zich er niet in herkennen. De realiteit is altijd weerbarstiger dan de theorie. Er zijn bijv. mensen die helemaal niet geneigd zijn tot zelfontplooiing, en mensen die zelfverzekerd door het leven gaan en al het ultieme met zichzelf bereikt hebben. Voor hen gaat dit verhaal dan ook niet op. Ook zullen er mensen zijn die het juist enorm nodig hebben om gestimuleerd te worden tot zelfontplooiing, omdat ze anders 'wegkwijnen'.

Ook realiseer ik me, dat er mensen zijn die met een beschadigd verleden leven. Ze kunnen mogelijk baat hebben bij begeleidingsvormen die gericht zijn op zelfontplooiing. Dan spreken we over heling, herstel, genezing. Om überhaupt te kunnen functioneren is het dan soms belangrijk om tot een stuk identiteitsopbouw te komen, dan is een versterking van het 'zelf' werkelijk noodzakelijk. In dit kader wil ik ook terugkomen op de gebroken wereld, het gebroken aardewerk. We hebben het te doen met de gebrokenheid om ons heen, en daarin kun je als supervisor van betekenis zijn, door brokstukken trachten te lijmen, in de wetenschap dat je er ook niet het uiterste uit kunt halen.

Verder vind ik het van belang om te noemen, wat ik ook in de interviews met de coaches teruggehoord heb, is dat er in de kerkgeschiedenis een grote misser is begaan door mensen alsmaar voor te houden dat ze enkel God moesten liefhebben, en zichzelf daarbij moesten uitsluiten. Hierdoor is er veel mis gegaan met identiteitsontwikkeling van mensen. Met het mensen leren van zichzelf te houden, houden veel christelijk coaches e.d. zich heden ten dage bezig, om deze misser voor zover mogelijk op te lossen. Dan komt zelfontplooiing in een geheel ander licht te staan. Hier spreken we over mensen die in hun identiteitsontwikkeling tekort zijn gedaan of beschadigd zijn. Dit heb ik in hoofdstuk 1.6 ook al even aangestipt.

Binnen deze scriptie zijn bovenstaande opmerkingen niet het punt van bespreking geweest, maar ik wil ze ter nuancering van de thematiek wel genoemd hebben.

Kernvraag

Wat doet de huidige cultuur van nadruk op zelfontplooiing met de professionele houding van een christen-supervisor?

Op welke manier is de invloed van het ik-gerichte denken zichtbaar, en wil en kun je je als supervisor van andere supervisors onderscheiden met een ander soort visie op zelfontplooiing? Wat is een Bijbelse visie op zelfontplooiing? Hoe kun je als christen-supervisor deze visie in je werk vormgeven? Hierin heb ik een dilemma geschetst.

Ik wilde toewerken naar een duidelijke profilering van mijzelf als supervisor. Dit profiel wil ik nu neerzetten:

Mijn profiel

1. Profilering binnen de samenleving

In het voorwoord heb ik geschreven dat ik me als mens in een maatschappij waar zelfontplooiing neigt tot zelfverwerkelijking, zelfrealisatie, zelfs vergoddelijking van het 'zelf' niet thuis voel. Ik denk dat deze manier van persoonlijke ontwikkeling leidt tot zelfoverschatting, dat mensen hun persoonlijke grenzen voortdurend over gaan. Het is op zich goed dat mensen binnen hun beroep hun mogelijkheden (verder) leren kennen, die ze vervolgens kunnen inzetten binnen de organisatie. Je kunt al reflecterend op je eigen ervaringen, inzichten verkrijgen en deze vertalen naar ander (vernieuwd) gedrag. Tegelijkertijd is het goed om ons te realiseren dat we in een maatschappij leven die de lat bij mensen erg hoog legt. Er wordt veel van beroepskrachten gevraagd. Te veel. Dit houd ook in dat veel mensen oververmoeid, overspannen, en opgebrand raken. Mensen gaan grenzen van zichzelf over die ze niet kenden. Vanuit christelijk ethisch oogpunt wil ik me van deze zelfverwerkelijking distantiëren. Ik denk dan ook dat er een taak is weggelegd voor mij als christen-supervisor om een tegengeluid te laten horen, niet alleen vanuit Bijbelse uitgangspunten, maar ook ter bescherming van de mens die niet aflatend bezig is met zichzelf. Ik denk dat het zelfs belangrijk is om me duidelijk hierin te onderscheiden van niet-christelijke supervisors/coaches. Ik meen dat je juist vanuit het vak supervisie een duidelijk signaal kunt afgeven naar mensen, dat ze zich bewust moeten zijn van deze manier van ontplooiën en de gevaren ervan.

Tegelijkertijd denk ik dat de mens van nature geneigd is tot zelfontplooiing als vorm van overlevingsdrang (nadat hij zich van God had onttrokken), en dus ook niet anders kan. Ik heb gezegd dat zelfontplooiing kan leiden tot zelfoverschatting. Als supervisor wil ik naast het zoeken naar mogelijkheden, juist ook samen met de supervisant verkennen wat de persoonlijke grenzen zijn, en hoe je deze in de praktijk tegenkomt. Je mag ook weten en erkennen dat je beperkingen hebt als mens. Het is belangrijk om deze te ontdekken, en er inzicht in te verkrijgen. Maar vooral ook is het belangrijk om deze

beperkingen en zwakheden een plek te geven, te aanvaarden. Het is juist in deze tijd ook belangrijk om jezelf te leren beschermen binnen het fenomeen 'zelfontplooiing'. Het leven is niet maakbaar!

Als ik kijk naar de vormen van begeleiding, zoals beschreven in 1.4 en 3.2, zoals deze bestaan in onze maatschappij, dan vind ik het hard nodig, dat daar een (christelijke) tegenhanger van te vinden is. Als christen-supervisor wil ik me alleen al op grond van een totaal andere idee van zelfontplooiing in de maatschappij onderscheiden. Ik denk ook dat God ons de taak en de opdracht geeft om verschil te maken, en op deze manier getuige van Hem te zijn. Ik denk dat mijn vak als supervisor uitstekend geschikt is om ook het verschil te kunnen maken.

2. Christelijk geloof

Wat het vak van supervisie ten goede komt, is dat er binnen onze samenleving weer meer ruimte is gekomen om religie in welke vorm dan ook weer ter sprake te brengen. Dat geeft mij als supervisor een soort 'legale' gelegenheid om met de ander over de plaats van het 'ik' tegenover de Grote God van het Christendom te spreken. Ik meen dat het in deze tijd van groot belang is, om als christen-supervisor bruggen te bouwen naar mensen. Je kunt supervisanten binnen begeleidingsprocessen geen dogmatische stellingen door de 'strot' duwen. Dit is in het verleden al te veel gebeurd, en daar is veel mee stuk gemaakt.

Ik wil serieus naar een weg zoeken om in de praktijk van mijn werk mijn mensvisie in te bouwen in het intakegesprek, en tijdens het begeleidingsproces. Het blijft belangrijk om bij de supervisant aan te sluiten, hem te volgen bij zijn persoonlijke leervragen. En binnen die speelruimte te zoeken naar bruggen om het evangelie van de vernieuwing van de mens te berde te brengen.

In mijn inleiding heb ik de hoop en verwachting uitgesproken dat theologische verkenning mij verder zou helpen zicht krijgen op mijn grondhouding als supervisor. Als ik mezelf wil profileren op de arbeidsmarkt wil ik graag een duidelijke mensvisie (in relatie tot God) neerzetten, waardoor de supervisant een helder beeld krijgt van mijn uitgangspunten op dit vlak. Hoe wil ik in verhouding tot de supervisant staan als het om diens zelfontplooiing gaat binnen zijn beroepsfunctioneren?

Ik heb ervoor gekozen om theologisch model B te hanteren in supervisie. In dit model wordt ook duidelijk dat Gods algemene genade voor de gehele mensheid geldt. Ik kan dit model dus zowel hanteren voor christenen als niet-christenen. God toont in de Bijbel zijn liefde voor de 'heidenen'. God heeft de wet gegeven, voorschriften plus genade, een weerspiegeling van zijn bedoelingen, en is ook aan heidenen gegeven. De wet weerspiegelt hoe de werkelijkheid in elkaar zit. Voor mij is het dan ook een opdracht om

als christen-supervisor de niet-gelovige supervisant te superviseren. Daarmee wil ik juist ook open staan voor supervisanten die geen christen zijn, en in het contact met hen trachten bruggen te bouwen om mijn christelijke mensvisie bespreekbaar te maken.

Gelovige-ongelovige supervisant

Als supervisor heb ik, en wil ik te maken hebben met supervisanten die God niet (er)kennen. In de natuurlijke ontwikkeling zoals ik deze heb geschetst in §2.2.4 kan ik ook met deze supervisanten samen op lopen. Ik kan hen ondersteunen in het ontwikkelen van de genadegaven. Tegelijkertijd behoud ik daarbij de idee dat deze ontwikkeling zonder dat God daar ooit bij te pas komt, uiteindelijk tot niets leidt. Het is een tijdelijke ontwikkeling. Dan zal ik dus genoeg moeten nemen met lijmwerk. Deze aardse ontwikkeling kan het aardse leven veraangenamen, maar zal nooit de slotsom zijn. Bij christelijke supervisanten kan ik open en concreter werken met geloofsontwikkeling. Ik wil open over de genade van God spreken, over de liefde van God voor de mens (in tegenstelling tot eigenliefde in de samenleving) en over de vernieuwing van de mens. Tegelijk wil ik ook met de gaven die ik zelf van God heb gekregen, na mijn eigen herschepping, de ruimte geven aan supervisanten voor hun ontwikkeling binnen Gods' koninkrijk.

Ik wil supervisanten in ieder geval helpen te leren om binnen de van God gegeven orde te leven, ook al erkent de supervisant die orde niet.

Thematiseren: Ook zou ik het interessant vinden om met supervisanten samen na te denken over zelfontplooiing. Ik zou mijn visie op zelfontplooiing in de maatschappij, en de plaats van het 'ik' in de Bijbel daarbij als thema in gesprekken ter sprake willen brengen.

Om het concreet te maken zou ik van een aantal communicatiemiddelen gebruik willen gaan maken, en mijn mensvisie daarin gestalte willen geven:

1. Middels een eigen of in samenwerking met een professional gemaakt website van een eigen supervisie/coachingspraktijk een heldere mensvisie en ontwikkelingsmodel verwoorden.
2. Middels Linked-in een duidelijk profiel tonen, concreet aangeven hoe ik werk.
3. Via foldermateriaal en visitekaartje een heldere mensvisie verwoorden
4. In het intakegesprek, en daaruit voortvloeiende begeleidingsgesprekken een helder 'groeimodel' neerzetten, waar ik principieel achter sta.
5. Bij de VCC tijdens een netwerkbijeenkomst gesprek/discussie op gang brengen omtrent deze thematiek met powerpoint-presentatie en creatieve werkvormen of via een ingezonden artikel aan de VCC.

6. De thematiek ter sprake brengen in intervisiebijeenkomsten
7. Een artikel schrijven naar aanleiding van de afstudeerscriptie in (christelijk) opinieblad.

Voorlopige visie voor op een website

In onze Nederlandse Samenleving speelt zelfontplooiing een belangrijke rol. Mensen willen zich graag op allerlei terreinen van het leven persoonlijk ontwikkelen. Ook binnen hun beroep. Voor sommige mensen is het prettig om daar ondersteuning bij te krijgen. En dat kan bij een supervisor! Graag wil ik je ondersteunen bij het verkrijgen van (nieuwe) inzichten in jezelf, hoe je gedrag wilt veranderen en hoe je dit wilt omzetten naar de praktijk van je werk.

Tegelijkertijd speelt zelfontplooiing binnen je beroep je soms parten. Er kan veel van je gevraagd worden, eisen waar je amper of niet aan kunt voldoen. Dan is het ook goed om juist je persoonlijke grenzen te leren kennen. Zelfontplooiing mag niet leiden tot zelfoverschatting. Het leven is niet maakbaar. Je mag ook erkennen dat je niet alles kunt. Je mag in onze samenleving juist ook leren jezelf te beschermen, naast het leren kennen en ontwikkelen van je mogelijkheden.

Ik ben christen-supervisor. Dat betekent dat ik er voor open sta om met jou over (christelijk) geloof te spreken. In mijn manier van werken hanteer ik een specifiek op de Bijbel gebaseerd theologisch 'groei'-model. Dit model houdt in dat je je mag ontplooiën binnen het vernieuwd mens zijn ten dienste van God en je naaste medemens. Ik geloof dat God intens van ons houdt, en dat Hij er op uit is om ons tot een (ge)heel(d) mens te maken. God geeft in de Bijbel aan dat juist Hij alle ruimte geeft aan de zwakken, mensen met moeite, beperkingen, grenzen. Ik wil graag samen met jou onderzoeken hoe jij voor God met je mogelijkheden en je beperkingen tot je recht mag komen.

Literatuurlijst

1. De Nieuwe Bijbelvertaling en NBG-vertaling 1951
2. Concordantie op het Oude en Nieuwe Testament, Baarn
3. Drs. W. Dekker – "Langs de rand". Theologische reflecties bij de kloof tussen geloof en leven, 2000, Zoetermeer
4. Ds. Johannes Lohmann – "Niet ik!", Heerlen
5. John. R.W. Stott – "Christus, vast en zeker", Hoornaar
6. Dick Keyes – "Achter je identiteit komen". Jezelf ontdekken als beelddrager van God, 2001, Driebergen
7. Dr. H. de Leede – "Waarachtig mens-zijn: sterven of streven", 2000, Zoetermeer
8. G. Eilander, R.M. van Kralingen – "Tijdreis in trends, ontwikkelingen in het nieuwe millennium", 2003
9. Theo Salemink, Marcel Poorthuis – "Lotus in de Lage Landen", 2009
10. Paul Verhaeghe – "Identiteit", 2012, Amsterdam
11. H.P. Kunneman – "Voorbij het dikke-ik", bouwstenen voor een kritisch humanisme 2005, Amsterdam
12. H.M. van Praag, Ph. H. van Praag – "Handboek Supervisie en Intervisie", 2000, Utrecht
13. Bram van de Beek – "Van verlichting tot verduistering?", 1994, Nijkerk

Websites

www.dusikben.nl

www.arendlandman.nl

www.wikipedia.nl

www.mindz.com

www.christencoach.nl

www.filosofiemagazine.nl

www.mens-en-samenleving.nl

Tot besluit

Terugkomend op het gebroken aardewerk uit het voorwoord.

Op de foto staat een prachtige oude vaas, die eens gebroken was, en weer keurig gelijmd is. Symbool van Herschepping. Een gebroken kwetsbaar wezen, die door de genade van Jezus Christus (lijm) tot een vernieuwd schepsel mag worden. Gelijkvormig aan wie Jezus is, maar de naden van de gebrokenheid blijven zichtbaar. We zullen op deze aarde niet geheel en al kunnen worden als Hem. De nieuwe mens blijft breuk(lijnen) houden. De oude mens, die er af en toe weer door heen schijnt. Daarin zit ook het spanningsveld. Mijn diepe innerlijke en eerlijke wens is, dat ik in mijn verdere toekomst als supervisor mensen zo mag dienen, dat ik hen bij de brokstukken van hun leven wat lijm mag toedienen, met de hoop dat ze hun weg naar Christus kunnen (blijven) vinden in deze gebroken wereld!

Mieke de Borst-van Herwijnen, Buren, maart 2013.

